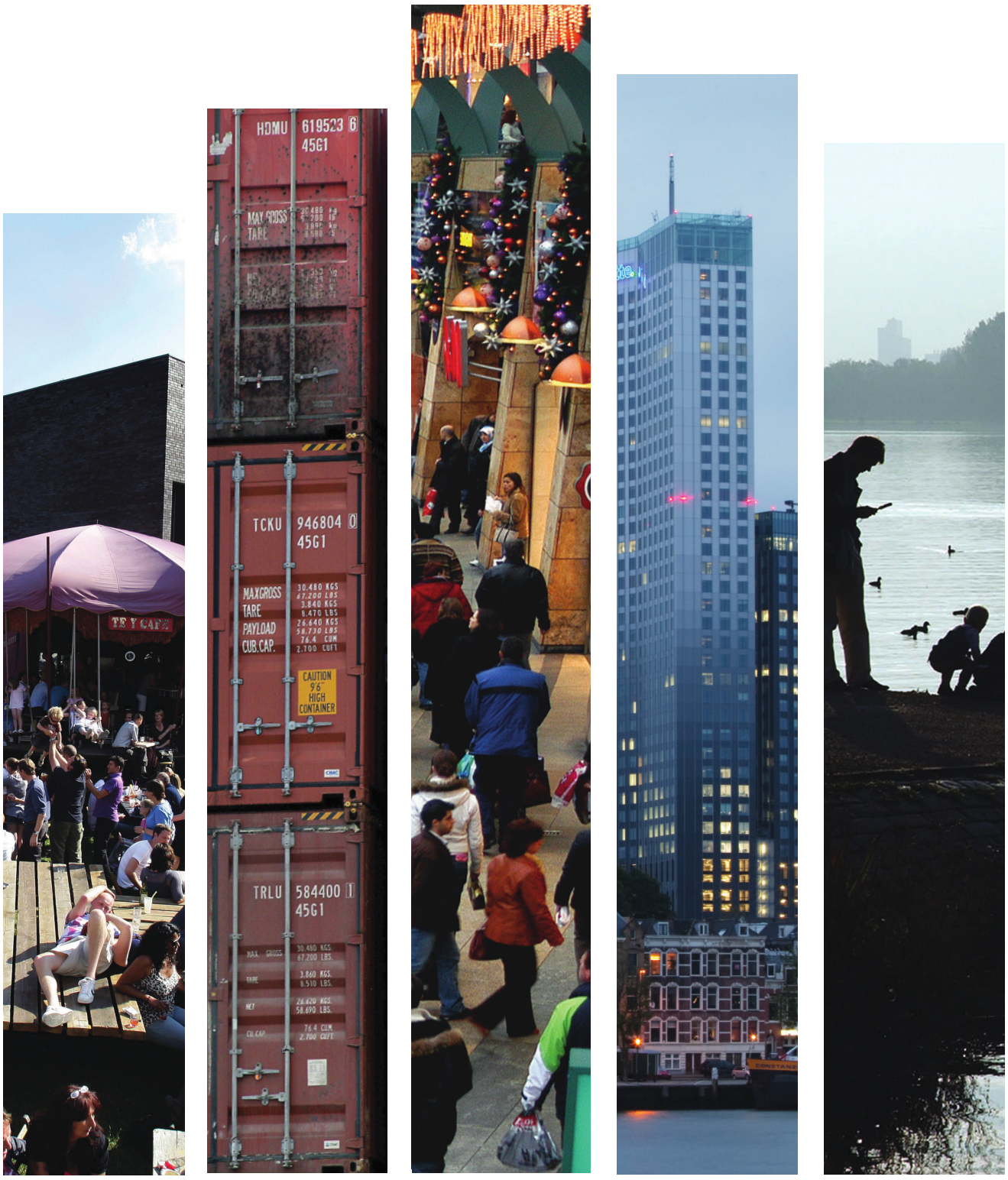
Gemeente Rotterdam
Servicedienst

Vrijwilligers en informele hulp in Rotterdam 2011

Resultaten uit het Vrijetijdsonderzoek 2011

Centrum voor Onderzoek en Statistiek

Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2011

Resultaten uit het Vrijetijdsonderzoek 2011

Projectnummer 11-3473-a

drs. P.A. de Graaf
Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
Februari 2012

In opdracht van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Centrum voor Onderzoek en Statistiek
Blaak 34, 3011 TA Rotterdam
Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam
Telefoon: (010) 267 15 00
Fax: (010) 267 15 01
E-mail: infocos@rotterdam.nl
Internet: http://www.rotterdam.nl/onderzoek

Prijs: € 15,00

Gegevens mogen worden overgenomen, mits met bronvermelding.

INHOUD

Voorwoord 5

Noten 6

Samenvatting en conclusies 7

1. Omvang en aard van onbetaald werk in Rotterdam 13

1.1 Omvang 13
1.2 Soort activiteiten 14
1.3 Kenmerken van de Rotterdamse informele helpers en vrijwilligers 16
1.4 Informele hulp en vrijwilligerswerk per deelgemeente 19
1.5 “Stapeling” van vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg 20
1.6 Vergelijking met landelijke gegevens 22
Noten 24

2. Specifieke groepen onbetaald werkers 25

2.1 Allochtonen en onbetaald werk 25
2.2 Mensen zonder betaald werk en onbetaald werk 27
2.3 Jongeren en onbetaald werk 30
2.4 Ouderen en onbetaald werk 32
Noten 35

3. Het aantal bestede uren en de regelmaat 37

3.1 Aantal bestede uren 37
3.2 Regelmaat 38
Noten 39

4. Vragen over vrijwilligerswerk 41

Noten 43

5. Potentiële groei van het vrijwilligerswerk 45

5.1 Kenmerken van de potentiële aanwas 45
5.2 Potentieel vrijwilligerswerk voor mensen in de eigen wijk 46

6. De werkomstandigheden van de onbetaald werkers 49

6.1 Verantwoordelijkheid 49
6.2 Ondersteuning 49
6.3 Tijd 50
Noten 51

7. Onbetaald werkers in de zorg 53

7.1 Kenmerken 53
7.2 Aantal bestede uren en regelmaat 54
7.3 Vragen over vrijwilligerswerk 55
7.4 Werkomstandigheden 55
Noten 57

Bijlage I: Onderzoeksopzet, respons en representativiteit 59

I.1 Organisatie van het veldwerk 59
I.2 Steekproef 59
I.3 Respons 60
I.4 Weging van respondenten 61
I.5 Representativiteit naar verifieerbare kenmerken 62
I.6 Representativiteit: conclusie 64

Bijlage II: De vragen over onbetaald werk in de vragenlijst 67

II.1 Vrijwilligerswerk en informele hulp 67
II.2 Mantelzorg 70

Bijlage III: De betekenis van de percentages; significantie 73

III.1 Percentages 73
III.2 Vergelijkingen 74
III.3 Gemiddelden 74
Noten 75

Publicatieoverzicht Centrum voor Onderzoek en Statistiek 77

VOORWOORD

Op verzoek van diverse afdelingen en diensten van de gemeente Rotterdam voert het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) tweejaarlijks in het najaar een Vrijetijdsonderzoek (VTO) uit onder Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar, met als titel *Vrije tijd in Rotterdam*. (Dit onderzoek stond voorheen, met de zelfde afkorting, bekend als de 'Vrijetijdsomnibusenquête'.) Op verzoek van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid is daarin ook in 2011 weer een aantal vragen opgenomen over twee soorten onbetaald werk op vrijwillige basis: vrijwilligerswerk (in georganiseerd verband) en informele hulp ("op eigen houtje"). De voorliggende rapportage gaat over de beantwoording van deze vragen, waarvan de meeste eerder ook in eerdere VTO's zijn gesteld.

De enquête

Zoals gezegd, stammen de gegevens voor dit onderzoek uit het in het najaar van 2011 gehouden Vrijetijdsonderzoek van het COS. Dit onderzoek bestond dit jaar uit twee afzonderlijke enquêtes; de vragen over onbetaald werk stonden in de zogeheten B-lijst. De vragenlijsten van de enquête zijn op basis van een gestratificeerde steekproef verspreid onder ruim 8.400 Rotterdammers. De respons bedroeg voor de B-lijst ruim 32% (2.709 respondenten). Voor een uitgebreide verantwoording van onderzoeksopzet, respons en representativiteit wordt verwezen naar Bijlage I.

De precieze formulering van de vragen over vrijwilligerswerk en informele hulp is opgenomen in Bijlage II.

Opbouw van deze rapportage

Deze rapportage is als volgt opgebouwd.
In hoofdstuk 1 wordt de deelname aan het onbetaald werk, dat is het vrijwilligerswerk en de informele hulp in z'n totaliteit, besproken en vergeleken met die volgens de Vrijetijdsonderzoeken uit eerdere jaren. Ook komen de kenmerken van degenen die aan vrijwilligerswerk doen en informele hulp bieden aan de orde, afgezet tegen de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot 75 jaar. Tevens worden in dit hoofdstuk de deelnamepercentages van een aantal deelgroepen uit de Rotterdamse samenleving gepresenteerd.
Hoofdstuk 2 gaat over een aantal specifieke groepen onbetaald werkers, zoals allochtonen, mensen zonder betaald werk, jongeren en ouderen. Hoofdstuk 3 gaat over het aantal bestede uren en de regelmaat, in hoofdstuk 4 komt de vraag aan de orde of de Rotterdammers weten waar men terecht kan voor advies, informatie of ondersteuning en in hoofdstuk 5 komt de potentiële groei van het onbetaald werk: hoeveel mensen zouden zulk werk doen als ze daarvoor gevraagd werden? Hoofdstuk 6 tenslotte gaat over de werkomstandigheden van de onbetaald werkers, en in hoofdstuk 7 tenslotte wordt nader stilgestaan bij onbetaald werkers in de zorg.

Deze rapportage kent tevens drie bijlagen. In Bijlage I worden respons en representativiteit van het Vrijetijdsonderzoek 2011 besproken aan de hand van de achtergrondkenmerken van de respondenten. In Bijlage II zijn de hier besproken vragen uit de enquête letterlijk van de vragenlijst overgenomen, en in Bijlage III wordt een korte toelichting gegeven op de statistische interpretatie van de in deze rapportage weergegeven percentages en over de significantie van verschillen. De

boodschap uit die laatste bijlage moge zijn, dat in het algemeen verschillen of afwijkingen van 1- à 2% niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toevalskarakter van de steekproeven kunnen zijn veroorzaakt. Als bijvoorbeeld iets het ene jaar 14% was, en het volgende jaar 15%, dan is daarmee dus nog geen toename aangetoond.
Dit alles wordt voorafgegaan door een aantal pagina's met samenvattende conclusies.
Noten in de tekst zijn te vinden aan het eind van het betreffende hoofdstuk c.q. de betreffende bijlage.

In de onderste regel van tabellen staat telkens onder de noemer 'RESPONS' vermeld, op hoeveel respondenten de uitkomsten in de betreffende kolom gebaseerd zijn. Doordat in eerste instantie niet met een evenredige steekproef gewerkt is, geven die aantallen niet de getalsmatige onderlinge verhoudingen weer. Zij dienen dan ook alleen als indicatie voor de nauwkeurigheid van de betreffende uitkomsten te worden opgevat. (Hoe hoger het aantal, hoe kleiner de toevalsmarge.)

Tot slot zij er op gewezen, dat overal waar in deze rapportage gesproken wordt over 'de Rotterdammers', de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar bedoeld worden. Op 1 januari 2011 waren dat er 483.499. Uitzondering: in de paragraaf waarin de overlap van vrijwilligerswerk en informele hulp met mantelzorg wordt besproken, worden ook de 38.593 Rotterdammers boven de 75 jaar "meegeteld".

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

In 2011 verrichtte 43% van de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar wel eens één of meer vormen van onbetaald werk op vrijwillige basis: 28% deed wel eens aan informele hulp (los van een organisatie), en 32% verrichtte vrijwilligerswerk in georganiseerd verband. Voor een deel gaat het hier om de zelfde mensen: 17% doet namelijk zowel aan informele hulp als aan vrijwilligerswerk. In totaal verricht daarom 43% wel eens onbetaald werk. Het totaal aan onbetaald werk in Rotterdam bleef ten opzichte van 2009 ongeveer gelijk; het vrijwilligerswerk nam licht toe, en de informele hulp nam wat af.
Bovenstaande percentages betekenen dat in totaal zo'n 135.000 Rotterdammers aan informele hulp deden, en zo'n 155.000 Rotterdammers aan vrijwilligerswerk. Tezamen betreft dit zo'n 210.000 onbetaald werkers.

De informele hulp bestaat in de meeste gevallen uit het verrichten van diensten, het verlenen van lichamelijke of huishoudelijke hulp en het geven van informatie en advies. Rotterdammers die wel eens aan informele hulp doen, doen dat vaak op meerdere terreinen: gemiddeld zijn door hen 2,3 soorten hulp genoemd.
Vrijwilligers zijn van oudsher, en net als landelijk, het meest actief in een sportorganisatie (sportvereniging, -bond of -school). Ook in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties en in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten wordt traditioneel veel vrijwilligerswerk gedaan. Ook bij het vrijwilligerswerk zijn het vaak dezelfde mensen die je op meer plaatsen tegenkomt: de Rotterdammers die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 1,8 soorten organisaties.
De afname van de informele hulp vond op ieder terrein plaats. In de deelnamepercentages van de afzonderlijke soorten vrijwilligerswerk hebben zich geen significante veranderingen voorgedaan.

Van de Rotterdammers die onbetaald werk zeggen te verrichten doet 19% het onbetaalde werk alleen voor mensen in de eigen wijk, 24% voor mensen in de wijk maar ook voor anderen, en 57% alleen voor anderen. Informele helpers en vrijwilligers verschillen wat dit betreft nauwelijks van elkaar.

Mannen doen iets minder vaak aan informele hulp dan vrouwen; het deelnamepercentage voor vrijwilligerswerk bij mannen en vrouwen is wél gelijk.
De jongere helft van de bevolking is bij de informele hulp flink ondervertegenwoordigd; vooral jongeren (tot 25 jaar) doen relatief weinig aan informele hulp. De 45- tot 65-jarigen doen het meest aan informele hulp. Ook bij het vrijwilligerswerk zijn jongeren wat ondervertegenwoordigd.
Informele hulp wordt relatief iets minder vaak verleend door gezinnen met kinderen.
Zowel informele hulp als vrijwilligerswerk wordt minder vaak gedaan door de laagst opgeleiden, en vaker naarmate men hoger opgeleid is. Onbetaald werk wordt door de hoogst opgeleiden anderhalf keer zo vaak verricht als door de laagst opgeleiden.
En tenslotte: mensen met een minimum-huishoudensinkomen verlenen wat minder vaak informele hulp, en mensen uit huishoudens met een boven-modaal inkomen iets vaker vrijwilligerswerk, maar de verschillen zijn niet groot.
Dit beeld is niet wezenlijk anders dan dat uit 2009.

Vrijwilligerswerk en informele hulp kennen niet alleen een flinke overlap met elkaar, maar ook met mantelzorg (wat verricht wordt door 13% van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder). Ruim de

helft van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder doet noch aan vrijwilligerswerk, noch aan informele hulp, noch aan mantelzorg, maar anderzijds verrichten de volgende aantallen Rotterdammers zelfs méér dan één van deze drie soorten activiteiten:
- twee soorten: zo'n 61.000 Rotterdammers (12%) verrichten vrijwilligerswerk én informele hulp;
- twee soorten: zo'n 5.000 Rotterdammers (1%) verrichten vrijwilligerswerk én mantelzorg;
- twee soorten: zo'n 20.000 Rotterdammers (4%) verrichten informele hulp én mantelzorg;
- drie soorten: zo'n 26.000 Rotterdammers (5%) verrichten alle drie deze soorten activiteiten.
In totaal verrichten daarmee ruim 45.000 van de 69.000 Rotterdamse mantelzorgers tevens informele hulp.

Net als in Rotterdam, lijkt ook landelijk de deelname aan het vrijwilligerswerk de laatste tijd weer iets te zijn toegenomen.

Specifieke groepen vrijwilligers

Niet-westerse allochtonen doen veel minder vaak aan vrijwilligerswerk dan andere Rotterdammers, en iets minder vaak aan informele hulp. De deelname van niet-westerse allochtonen aan het vrijwilligerswerk is in de periode 1995-2003 spectaculair toegenomen: van flink onder het gemiddelde (22%) tot ruim daarboven (37%). Sinds 2005 bevindt hun deelname zich echter weer onder het Rotterdamse gemiddelde, en wordt het verschil met anderen ook steeds groter.
De lichte ondervertegenwoordiging van de niet-westerse allochtonen bij de informele hulp manifesteert zich, behalve bij het geven van informatie en advies en het les geven, bij alle soorten informele hulp. Bij het vrijwilligerswerk valt allereerst op dat niet-westerse allochtonen gemiddeld in veel meer soorten organisaties actief zijn dan autochtonen, waardoor ze ondanks hun algemene ondervertegenwoordiging aan de meeste soorten vrijwilligerswerk méér doen dan autochtonen! Voorts zijn van oudsher veel niet-westerse allochtonen actief in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties: 10%; bij autochtonen is dit maar 6%. In sportorganisaties doen zij daarentegen juist minder vrijwilligerswerk: 6% respectievelijk 9%.

Rotterdammers zónder betaald werk doen vaker onbetaald werk dan Rotterdammers mét betaald werk, maar binnen *die groep bestaan grote verschillen tussen gepensioneerden, mensen met een uitkering en overige baanlozen zoals huisvrouwen en scholieren/studenten. Gepensioneerden en (vooral) uitkeringsontvangers doen veel méér aan informele hulp en aan vrijwilligerswerk dan anderen, en de overige baanlozen participeren gemiddeld. Het vrijwilligerswerk onder mensen met een uitkering is in de loop der tijd, ondanks een stagnatie in de tweede helft van het vorige decennium, spectaculair toegenomen, en ligt nu zelfs ruim boven het gemiddelde. Ook de gepensioneerden hebben hun achterstand inmiddels méér dan ingehaald, al was bij hen de onnauwkeurigheidsmarge bij de minder recente metingen vrij groot door de kleine aantallen respondenten. De overige baanlozen deden altijd bovengemiddeld aan vrijwilligerswerk, maar de trend is bij hen licht dalend - al lijkt hun gemeten deelname in 2009 een uitschieter in negatieve zin.*
Wat betreft informele hulp doen gepensioneerden wat vaker dan anderen aan lichamelijke/ huishoudelijke hulp en het opvangen van kinderen. Dat laatste geldt ook voor de categorie 'overige baanlozen'.
Wat betreft vrijwilligerswerk zijn mensen met een uitkering of pensioen veel minder vaak dan anderen actief in sportorganisaties. Zij doen hun vrijwilligerswerk het meest bij zieken, bejaarden en gehandicapten, en in mindere mate ook in religieuze organisaties. De categorie 'overige baanlozen' doet opvallend vaak vrijwilligerswerk in het onderwijs (met 12% méér dan twee keer zo

vaak dan anderen!), en verricht ook veel vaker dan anderen vrijwilligerswerk in religieuze organisaties.

Jongeren (16 tot 25 jaar) doen veel minder aan informele hulp, en verrichten in ruwweg gemiddelde mate vrijwilligerswerk. De deelname van jongeren aan het vrijwilligerswerk was in de periode 1995-2003 flink toegenomen: van het gemiddelde niveau in 1995 tot ruim daarboven in 2003. Sindsdien is het echter wat méér dan gemiddeld teruggelopen, en na de forse daling in 2009, waarvoor zelfs een benedengemiddeld niveau gemeten werd, is het nu gemiddeld.
Jongeren die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest in een sportorganisatie. In zulke organisaties werken zij ook veel vaker als vrijwilliger dan andere Rotterdammers.

Bij ouderen (55 jaar en ouder) is de deelname aan informele hulp veel hoger dan bij anderen, en de deelname aan vrijwilligerswerk gemiddeld. De deelname van ouderen aan het vrijwilligerswerk is sinds de negentiger jaren flink toegenomen: van ver onder het gemiddelde niveau tot gemiddeld sinds 2007.
Dat ouderen méér aan informele hulp doen, geldt voor bijna alle soorten informele hulp; ouderen die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest, en ook vaker dan anderen, in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden en gehandicapten.

Aantal bestede uren, regelmaat en beschikbare tijd

Ruim een kwart van de mensen die onbetaald werk verrichten, besteedt hier minder dan een uur per week aan, en twee van de drie besteden er niet meer dan twee uur per week aan. Slechts 5% besteedt er méér dan tien uur per week aan. Onder de gepensioneerden zijn er relatief minder die weinig tijd aan het onbetaald werk besteden, en relatief méér die er juist veel tijd aan besteden.
Uit de antwoorden op de vraag naar de hoeveelheid aan onbetaald werk bestede tijd kan ook een gemiddelde hoeveelheid tijd worden geschat. Gemiddeld besteden de hierin actieve Rotterdammers zo'n 3,0 uur per week aan onbetaald werk; per Rotterdammer is dat zo'n 1,3 uur. In totaal wordt in Rotterdam daarmee zo'n 625.000 uur per week besteed aan onbetaald werk. Dat staat gelijk aan ruim 15.000 arbeidsplaatsen van 38 uur per week. Op basis van de beantwoording van de vraag aan welke soort onbetaald werk men de meeste *tijd besteedt kan bovendien worden geschat dat deze 625.000 uur voor ongeveer de helft (300.000 uur) uit informele hulp, en voor ongeveer de helft (325.000 uur) uit vrijwilligerswerk bestaat.*
Voorts impliceert deze schatting dat de 65% van de onbetaald werkers die er niet meer dan twee uur per week aan besteedt daarmee slechts 22% van de totale tijd van onbetaald werkers voor zijn rekening neemt, terwijl anderzijds de 5% die er méér dan tien uur per week aan besteedt daarmee 29% voor zijn rekening neemt.
Al met al lijkt de hoeveelheid bestede tijd ten opzichte van de vorige meting fors afgenomen; al was er tóen juist sprake van een opvallend forse tóename. De diverse schattingen zijn echter ruw, en de vragen waarop ze zijn gebaseerd zijn slecht beantwoord.

Ruim één op de vijf Rotterdammers die onbetaald werk verrichten doet dit werk minder dan eens per maand. Anderzijds is de helft minstens één keer per week bezig. Informele hulp kent vaker een hogere frequentie dan vrijwilligerswerk.

Vragen over vrijwilligerswerk

Ook is dit jaar weer gevraagd, of men als men vragen heeft over vrijwilligerswerk weet waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning. 23% van de Rotterdammers antwoordt hierop volmondig 'ja', eveneens 23% denkt *het wel te weten en 54% geeft toe dat niet te weten. Bij mensen die geen vrijwilligerswerk doen is deze kennis het minst aanwezig, maar ook bij de vrijwilligers zeggen bijna vier van de tien niet te weten waar men voor advies en informatie over vrijwilligerswerk terecht zou kunnen. Vier jaar eerder was dat echter nog de helft.*
Eerder was deze kennis (bij vrijwilligers én bij niet-vrijwilligers) fors toegenomen; nú zien we een stabilisatie.

Van de Rotterdammers die dit wél zeggen of denken te weten, blijft 21% echter het antwoord schuldig als vervolgens wordt gevraagd wáár dan, terwijl de rest vooral vaak de weinig specifieke bron 'Internet' noemt. 'Internet' is met 25% het meest gegeven antwoord. Daarna volgen organisaties, verenigingen of instellingen zelf en de (deel-)gemeente. Specifiek op vrijwilligerswerk en de ondersteuning daarvan bedoelde organisaties worden, net als de vorige keren, weinig genoemd: 2% noemt spontaan de Vrijwilligers Vacaturebank, 1% de UVV (de Unie van Vrijwilligers), 1% de SVR (de Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam), 1% de OK-bank van het project 'Onbenutte Kwaliteiten' en (afgerond:) 0% STAP (het STedelijk Advies- en ondersteuningsPunt vrijwilligerswerk). De brancheorganisatie inZ *wordt door 1% van hen spontaan genoemd.*

***De bekendheid van* inZ**

In dit kader is, net als in 2007 en 2009, ook gevraagd naar de bekendheid van de brancheorganisatie inZ*. Slechts 4% van de Rotterdammers zegt wel eens van deze organisatie te hebben gehoord. Onder de Rotterdammers die zelf vrijwilligerswerk verrichten is dit 7%, en onder de overige Rotterdammers 2%.*

Potentiële groei van het vrijwilligerswerk

16% van de Rotterdammers zegt wel onbetaald werk voor een organisatie te willen doen als men daarvoor gevraagd werd, en nog eens 41% weet het (nog) niet; waarschijnlijk veelal ook omdat dat van verdere vorm en voorwaarden zal afhangen. De bereidheid komt vooral van Rotterdammers die nu ook al aan vrijwilligerswerk doen (26% 'ja', 33% 'nee' en 41% 'weet niet'); van de Rotterdammers die nu nog géén vrijwilligerswerk doen, staat 11% hier positief tegenover, en zegt 49% al bij voorbaat 'nee'. Ook bij de Rotterdammers die nu nog geen vrijwilligerswerk doen, weet bijna de helft (41%) het (nog) niet.
In 2003 en 2009 is deze vraag ook in het Vrijetijdsonderzoek gesteld. In 2003 was deze bereidheid groter (21%), maar vergeleken met 2009, toen die slechts 13% bedroeg, is de bereidheid wél toegenomen. De laatste twee jaar is de bereidheid onder de vrijwilligers tot méér (ander) vrijwilligerswerk toegenomen van 21% tot 26%; onder de niet-vrijwilligers bleef die bereidheid ongeveer gelijk (van 10% naar 11%).
Die 11% die nu nog geen vrijwilligerswerk doet maar zegt dat wel te zullen doen als ze er voor gevraagd zouden worden, staat voor zo'n 35.000 Rotterdammers. Als die "over de streep getrokken zouden kunnen worden", zou het aantal vrijwilligers in Rotterdam kunnen toenemen van zo'n 155.000 tot zo'n 190.000; een toename met bijna een kwart. En daarnaast is er ook nog een

groep van zo'n 130.- à 135.000 Rotterdammers die nu nog niet aan vrijwilligerswerk doet, maar daar niet bij voorbaat negatief tegenover staat ('weet niet').

De potentiële aanwas lijkt, ook ten opzichte van de huidige vrijwilligerspopulatie, relatief wat meer uit vrouwen, Rotterdammers van 25 tot 45 jaar en mensen met betaald werk te bestaan. Ook hoog opgeleiden, die ook nu al meer dan gemiddeld vrijwilligerswerk verrichten, zijn meer dan gemiddeld geïnteresseerd. Bij bejaarden/gepensioneerden en (echt-)paren zonder kinderen lijkt de animo gering.

Aan wie onbetaald werk voor een organisatie zou willen doen als men daarvoor gevraagd werd, is vervolgens ook gevraagd of men onbetaald werk voor een vrijwilligersorganisatie zou willen doen waarbij men mensen in de eigen wijk helpt. Ruim drie-kwart (78%) antwoordt hierop bevestigend, 8% ontkennend en de resterende 15% weet het niet. Huidige en potentiële vrijwilligers zijn hier ongeveer even vaak wél toe bereid.

De werkomstandigheden

16% van de onbetaald werkers (informele helpers dan wel vrijwilligers) heeft het idee te veel verantwoordelijkheid te hebben bij dit onbetaalde werk. Vrijwilligers hebben dit idee iets vaker dan informele helpers.
Voorts heeft 12% het idee, bij dit onbetaalde werk dingen te doen die eigenlijk zouden moeten worden gedaan door betaalde mensen die daar beter voor zijn opgeleid. Hier verschillen informele helpers en vrijwilligers niet van elkaar.

De helft van de onbetaald werkers zegt voldoende ondersteuning bij dit onbetaalde werk te krijgen. 6% zegt te weinig ondersteuning te krijgen, 4% zegt zelfs helemaal geen ondersteuning te krijgen, en 39% zegt geen ondersteuning nodig te hebben, of dat dit niet van toepassing is. Problemen manifesteren zich dus bij in totaal 10% van de onbetaald werkers; bij informele helpers en vrijwilligers in praktisch gelijke mate. Informele helpers zeggen wel minder vaak dan vrijwilligers voldoende ondersteuning te krijgen (wat ook logisch is!), maar zeggen ook vaker dat dit niet nodig is of niet van toepassing.

De tijd

12% van de onbetaald werkers besteedt méér tijd aan het onbetaalde werk dan men eigenlijk zou willen. Bij informele helpers komt dit iets vaker voor dan bij vrijwilligers.
En 14% heeft door het onbetaalde werk eigenlijk te weinig tijd om andere leuke dingen te doen in de vrije tijd; informele helpers wat vaker dan vrijwilligers.

Onbetaald werkers in de zorg

14% van de Rotterdammers verricht informele hulp in de zorg, en 7% verricht vrijwilligerswerk in de zorg. Samen is dit 18%, ofwel zo'n 85- à 90.000 Rotterdammers.
Onder de onbetaald werkers in de zorg vinden we méér vrouwen dan mannen, en relatief veel mensen tussen de 45 en 65 jaar. Qua opleidingsniveau en qua etniciteit vormen de onbetaald

werkers in de zorg een redelijk getrouwe afspiegeling van de Rotterdamse bevolking; zulks in tegenstelling tot andere onbetaald werkers. Mensen met betaald werk zijn relatief minder vaak onbetaald werker in de zorg. De onbetaald werkers in de zorg verrichten hun onbetaald werk even vaak als andere onbetaald werkers alleen voor mensen in hun eigen wijk, wat vaker voor in én buiten de wijk, en wat minder vaak niet *voor mensen in de eigen wijk.*
De onbetaald werkers in de zorg besteden vaker relatief veel tijd aan dat onbetaald werk dan andere onbetaald werkers. Hun gemiddelde aantal bestede uren is naar schatting anderhalf keer zo hoog. Ook doen zij dit werk met een veel grotere regelmaat; méér dan één keer per week komt zelfs twee keer zo vaak voor als bij andere onbetaald werkers.

Onbetaald werkers in de zorg denken iets vaker dat ze wel weten waar ze terecht kunnen voor advies, informatie of ondersteuning met betrekking tot vrijwilligerswerk.

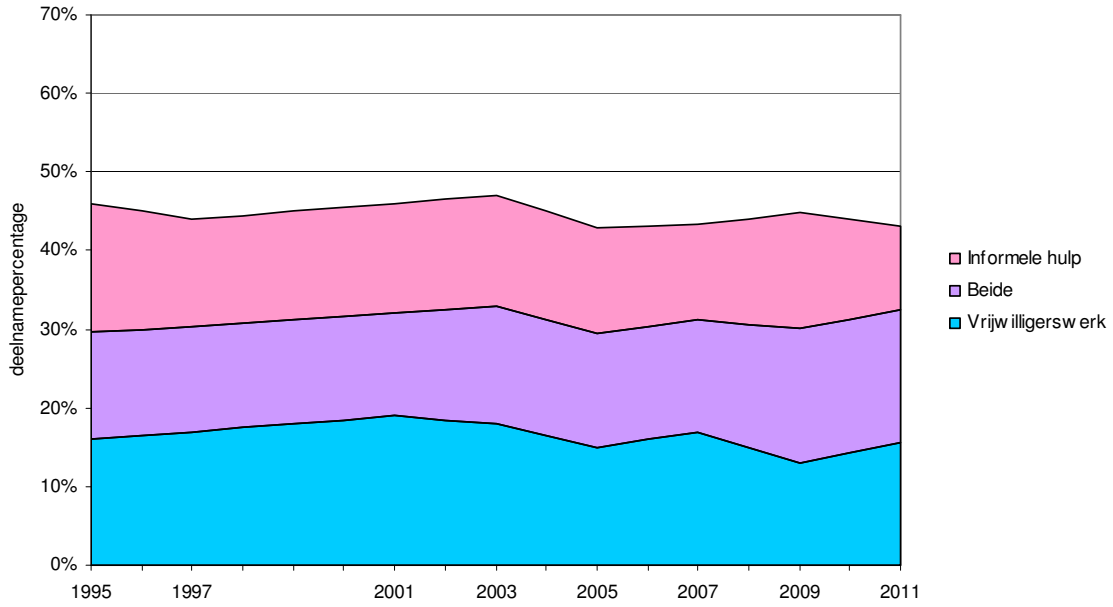
14% van de onbetaald werkers in de zorg heeft het idee te veel verantwoordelijkheid te hebben bij dit onbetaalde werk. Opvallend is dat dat een iets lager percentage is dan dat bij de overige onbetaald werkers (18%).
13% heeft het idee bij dit onbetaalde werk dingen te doen die eigenlijk zouden moeten worden gedaan door betaalde mensen die daar beter voor zijn opgeleid. Dat is nauwelijks méér dan bij onbetaald werkers.
47% zegt voldoende ondersteuning bij dit onbetaalde werk te krijgen, 41% vindt dat niet nodig of niet van toepassing, 7% ervaart te weinig ondersteuning en 6% ervaart helemaal geen ondersteuning. Die laatste twee percentages zijn iets hoger dan bij andere onbetaald werkers, maar het verschil is niet groot.
12% besteedt meer tijd aan dit onbetaalde werk dan hij of zij eigenlijk zou willen. Dat is precies het zelfde percentage als bij andere onbetaald werkers. En tenslotte heeft 18% door dit onbetaalde werk eigenlijk te weinig tijd om andere leuke dingen te doen in de vrije tijd. Bij andere onbetaald werkers is dat wat minder (12%).

1. OMVANG EN AARD VAN ONBETAALD WERK IN ROTTERDAM

1.1 Omvang

In 2011 verrichtte 43% van de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar wel eens één of meer vormen van onbetaald werk op vrijwillige basis. 28% deed wel eens aan informele hulp (los van een organisatie), en 32% verrichtte vrijwilligerswerk in georganiseerd verband. Voor een deel gaat het hier om de zelfde mensen: 17% deed zowel aan informele hulp als aan vrijwilligerswerk.
In figuur 1.1 is de ontwikkeling van de deelname aan onbetaald werk in Rotterdam sinds 1995 volgens het VTO te zien. De gegevens over 1995 en 1997 zijn exclusief 13- tot en met 15-jarigen: die worden in VTO's pas sinds 2001 ondervraagd. Hoewel de omvang van het onbetaald werk bij deze leeftijdsgroep iets lager is dan bij oudere Rotterdammers, is de invloed hiervan op de totaal-cijfers verwaarloosbaar. Over 1999 zijn geen gegevens beschikbaar.

Figuur 1.1: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam; 1995 tot en met 2011.

ONBETAALD WERK	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011
Informele hulp	30%	27%	.	27%	29%	28%	26%	32%	28%
Vrijwilligerswerk	30%	30%	.	32%	33%	30%	31%	30%	32%
Alléén informele hulp	17%	14%	.	14%	14%	13%	12%	15%	11%
Alléén vrijwilligerswerk	16%	17%	.	19%	18%	15%	17%	13%	16%
Beide	14%	13%	.	13%	14%	14%	14%	17%	17%
Totaal onbetaald werk	46%	44%	.	46%	47%	43%	43%	45%	43%
Geen van beide	54%	56%	.	54%	53%	57%	57%	55%	57%
Totaal	100%	100%	.	100%	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*1.449*	*1.338*	.	*1.567*	*1.698*	*2.962*	*6.837*	*4.185*	*2.692*

Het totaal aan onbetaald werk in Rotterdam lijkt ten opzichte van 2009 wat afgenomen. De schijnbare afname met een kleine 2%-punt is echter niet significant: dit kleine verschil kan even goed veroorzaakt kan zijn door het toevalskarakter van de achterliggende steekproeven. (Zie hierover Bijlage III over de betekenis van percentages en significantie.) De lichte toename van het vrijwilligerswerk en de afname van de informele hulp zijn wél significant. Het in 2009 gemeten percentage aan informele helpers lijkt historisch gezien wat aan de hoge kant te zijn geweest.
Op de lange termijn bezien lijkt het vrijwilligerswerk héél licht toe te nemen, en het totaal aan onbetaald werk héél licht af te nemen.

De deelnamepercentages uit figuur 1.1 betekenen dat in 2011 in totaal zo'n 135.000 Rotterdammers aan informele hulp deden, en zo'n 155.000 Rotterdammers aan vrijwilligerswerk. Tezamen betreft dit zo'n 210.000 onbetaald werkers.

1.2 Soort activiteiten

Zoals in figuur 1.2 is te zien, bestaat de informele hulp in de meeste gevallen uit het verrichten van diensten (12% van de Rotterdammers), het verlenen van lichamelijke of huishoudelijke hulp (zoals het verzorgen van zieken of boodschappen doen; 11%) en het geven van informatie en advies (10%). Rotterdammers die wel eens aan informele hulp doen, doen dat vaak op meerdere terreinen: gemiddeld zijn door hen 2,3 soorten hulp genoemd.
Figuur 1.2 laat tevens zien dat de afname van de informele hulp op ieder terrein plaatsgevonden heeft. Relatief extra sterk zijn de afnamen van de opvang van kinderen, van het geven van informatie en advies en van de lichamelijke/huishoudelijke hulp. Ook wat deze onderverdeling betreft "zijn we weer terug in 2007".
Voor de precieze, met voorbeelden aangevulde aanduiding van de in de vragenlijst voorgelegde mogelijkheden zij verwezen naar Bijlage II.1 (vraag 23).

Figuur 1.2: Deelnamepercentages informele hulp naar soort; 1995 tot en met 2011.

SOORT HULP	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	15%	10%	.	12%	13%	12%	11%	15%	11%
Geestelijke/psychische hulp	8%	6%	.	7%	7%	6%	6%	8%	6%
Informatie en advies	11%	11%	.	10%	11%	10%	11%	16%	10%
Diensten verrichten	13%	12%	.	12%	13%	13%	12%	14%	12%
Opvang kinderen	9%	8%	.	9%	8%	9%	7%	11%	6%
Les geven	2%	2%	.	2%	2%	2%	2%	3%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	5%	5%	.	5%	5%	6%	6%	7%	5%
Overig werk met / hulp aan anderen	12%	11%	.	10%	11%	11%	11%	14%	12%
Totaal	30%	27%	.	27%	29%	28%	26%	32%	28%
RESPONS	*1.437*	*1.338*	.	*1.567*	*1.698*	*2.962*	*6.837*	*4.185*	*2.692*

Figuur 1.3 laat zien dat de vrijwilligers van oudsher het meest actief zijn in een sportvereniging, -bond of -school (8% van de Rotterdammers), in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties (7%) en in organisaties voor hulp en bezoek aan zieken, bejaarden of gehandicapten (6%). Ook landelijk is sport het belangrijkste terrein waarop vrijwilligerswerk wordt gedaan[1].

Ook bij vrijwilligerswerk zijn het vaak de zelfde mensen die je op meer plaatsen tegenkomt: de Rotterdammers die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 1,8 soorten organisaties. Ook hier zij voor de precieze, met voorbeelden aangevulde aanduiding van de in de vragenlijst voorgelegde mogelijkheden verwezen naar Bijlage II.1 (vraag 24).

Figuur 1.3: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort; 1995 tot en met 2011.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011
Hulp/bezoek zieken, bej., gehandic.	5%	4%	.	7%	7%	5%	6%	7%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	2%	1%	.	3%	1%	2%	2%	2%	2%
Kinderopvang	2%	1%	.	4%	4%	3%	2%	2%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	4%	4%	.	5%	3%	3%	3%	3%	4%
Onderwijs	4%	5%	.	5%	5%	5%	6%	5%	5%
Kerk, moskee, levensbesch. org.	7%	7%	.	8%	8%	7%	8%	8%	7%
Politieke organisatie	1%	2%	.	2%	1%	1%	2%	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	3%	3%	.	3%	2%	2%	3%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	1%	1%	.	3%	2%	2%	2%	1%	2%
Culturele organisatie	3%	3%	.	5%	4%	3%	3%	3%	5%
Sportorganisatie	9%	9%	.	10%	9%	9%	9%	8%	8%
Actie- of milieugroep	2%	1%	.	2%	1%	2%	2%	2%	2%
Overige organisaties	7%	7%	.	8%	8%	7%	8%	8%	10%
Totaal	30%	30%	.	32%	33%	30%	31%	30%	32%
RESPONS	*1.437*	*1.338*	*.*	*1.567*	*1.698*	*2.962*	*6.837*	*4.185*	*2.692*

Bij de afzonderlijke soorten vrijwilligerswerk hebben zich de afgelopen jaren geen significante veranderingen voorgedaan.

Dit jaar is ook gevraagd, of men dit onbetaalde werk voor mensen in de eigen wijk doet; bijvoorbeeld in een organisatie die actief is in de wijk. Van de Rotterdammers die onbetaald werk zeggen te verrichten doet 19% het onbetaalde werk alleen voor mensen in de eigen wijk, doet 24% het voor mensen in de wijk maar ook voor anderen, en doet 57% het alleen voor anderen. Informele helpers en vrijwilligers verschillen wat dit betreft nauwelijks van elkaar.

Figuur 1.4: Onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam voor mensen in de eigen wijk; 2011.

IS HET VOOR MENSEN IN DE EIGEN WIJK?	Informele helpers	Vrijwilligers	Totaal onbetaald werk
Ja	20%	20%	19%
Voor mensen in de wijk, maar ook voor anderen	28%	26%	24%
Nee	52%	54%	57%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*701*	*840*	*1.084*

Leesvoorbeeld: Eerste kolom: van de informele helpers verricht 15% dat onbetaalde werk alleen voor mensen in de eigen wijk, 16% voor mensen in de wijk maar ook voor anderen, en 69% alleen voor anderen.

1.3 Kenmerken van de Rotterdamse informele helpers en vrijwilligers

In deze paragraaf worden de kenmerken besproken van de Rotterdammers die informele hulp en/of vrijwilligerswerk verrichten. Dit geschiedt vanuit twee invalshoeken. In figuur 1.5a is weergegeven, welke kenmerken deze mensen hebben. Vergelijking hiervan met de kenmerken van *de totale* Rotterdamse bevolking, die zijn weergegeven in de laatste kolom van de figuur, geeft aan, in hoeverre ze daarmee verschillen van de rest van de Rotterdamse bevolking[2].
Vervolgens zijn ook in figuur 1.5b de deelnamepercentages aan informele hulp en vrijwilligerswerk per bevolkingscategorie weergegeven. Onderlinge vergelijking van deze percentages leert, welke "soorten" Rotterdammers meer, en welke minder aan informele hulp en vrijwilligerswerk doen. Uiteindelijk is dit echter de zelfde informatie, op twee verschillende manieren gepresenteerd.
Bij de interpretatie van gegevens voor deelgroepen moet er rekening mee worden gehouden, dat deze op kleinere aantallen waarnemingen zijn gebaseerd dan de gegevens over alle Rotterdammers uit de vorige paragrafen. De onnauwkeurigheid is hier dan ook wat groter.

Zoals uit figuur 1.5a blijkt, verschilt de verhouding tussen mannen en vrouwen die aan informele hulp doen licht van die in de totale enquête: het percentage mannen onder de informele helpers is iets lager. Bij het vrijwilligerswerk daarentegen is dat precies gelijk aan dat in de totale enquête. In figuur 1.5b is dat op een andere manier eveneens te zien: 26% van de mannen en 29% van de vrouwen doet aan informele hulp, terwijl het deelnamepercentage voor vrijwilligerswerk bij mannen en vrouwen gelijk is (32%).

De jongere helft van de bevolking is bij de informele hulp flink ondervertegenwoordigd; vooral jongeren (tot 25 jaar) doen relatief weinig aan informele hulp. De 45- tot 65-jarigen doen het meest aan informele hulp. Ook bij het vrijwilligerswerk zijn jongeren wat ondervertegenwoordigd.

Informele hulp wordt relatief iets minder vaak verleend door gezinnen met kinderen.

Zowel informele hulp als vrijwilligerswerk wordt minder vaak gedaan door de laagst opgeleiden, en vaker naarmate men hoger opgeleid is. Onbetaald werk wordt door de hoogst opgeleiden anderhalf keer zo vaak verricht als door de laagst opgeleiden.

Onbetaald werk wordt minder vaak verricht door Rotterdammers die ook al betaald werk hebben. In hoofdstuk 2 zal nader worden ingegaan op de verschillende groepen *binnen* de groep mensen zonder betaald werk (gepensioneerden, mensen met een uitkering en overige "baanlozen" zoals huisvrouwen en scholieren/studenten).

Mensen met een minimum-huishoudensinkomen verlenen wat minder vaak informele hulp, en mensen uit huishoudens met een boven-modaal inkomen verrichten iets vaker vrijwilligerswerk, maar de verschillen zijn niet groot.

En tenslotte doen niet-westerse allochtonen veel minder vaak aan vrijwilligerswerk, en iets minder vaak aan informele hulp dan andere Rotterdammers.

Figuur 1.5a: Persoonskenmerken van informele helpers en vrijwilligers; 2011.

PERSOONSKENMERKEN		Informele helpers	Vrij-willigers	Totaal onbet. werk	Verhouding in de enquête
Geslacht:	Man	45%	47%	46%	47%
	Vrouw	55%	53%	54%	53%
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	11%	14%	13%	15%
	25 tot 45 jaar	29%	36%	33%	36%
	45 tot 65 jaar	44%	35%	38%	34%
	65 t/m 75 jaar	17%	15%	16%	15%
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	5%	6%	6%	7%
	25 tot 45 jaar	13%	15%	15%	17%
	45 tot 65 jaar	21%	19%	19%	17%
	65 t/m 75 jaar	6%	7%	7%	6%
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	6%	8%	7%	8%
	25 tot 45 jaar	16%	21%	19%	19%
	45 tot 65 jaar	23%	16%	19%	18%
	65 t/m 75 jaar	10%	8%	9%	8%
Huishoudensamenstelling:	Alleenwonend	27%	25%	26%	26%
	2 volwassenen, geen kinderen	32%	28%	30%	29%
	(Echt-)paar met kind(eren)	30%	33%	31%	33%
	Eén-oudergezin met kind(eren)	8%	10%	10%	9%
	Anders	3%	4%	4%	3%
Hoogst voltooide opleiding:	Geen / lager onderwijs	10%	11%	11%	14%
	Overig zonder startkwalificatie	22%	18%	20%	23%
	Overig middelbaar	30%	32%	31%	31%
	HBO / universitair	39%	40%	37%	32%
Sociaal-economische situatie:	Betaald werk	50%	53%	52%	57%
	Geen betaald werk	50%	47%	48%	43%
Huishoudensinkomen:	Minima	19%	21%	20%	21%
	Tussen minimum en modaal	24%	21%	22%	23%
	Boven modaal	57%	58%	57%	56%
Etniciteit:	Autochtonen (“Nederlanders”)	63%	68%	66%	62%
	Westerse allochtonen	12%	11%	11%	11%
	Niet-westerse allochtonen	25%	21%	23%	26%
	Totaal	100%	100%	100%	100%
	RESPONS	*787*	*896*	*1.214*	*2.692*

Leesvoorbeeld: Linksboven: van de informele helpers in de enquête is 45% man en 55% vrouw. Voorts is 11% jonger dan 25 jaar, enzovoorts. Kolom daarnaast: van de vrijwilligers is 47% man en 53% vrouw; enzovoorts.

Figuur 1.5b: Deelnamepercentages aan informele hulp en vrijwilligerswerk; 2011.

PERSOONSKENMERKEN		Informele helpers	Vrij-willigers	Totaal onbet. werk	Respons in de enquête
Geslacht:	Man	26%	32%	43%	1.138
	Vrouw	29%	32%	44%	1.553
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	19%	28%	36%	229
	25 tot 45 jaar	22%	33%	40%	815
	45 tot 65 jaar	35%	33%	48%	1.033
	65 t/m 75 jaar	31%	33%	46%	615
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	(19%)	(26%)	(34%)	85
	25 tot 45 jaar	21%	29%	37%	349
	45 tot 65 jaar	35%	37%	50%	469
	65 t/m 75 jaar	28%	36%	46%	235
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	(20%)	(31%)	(38%)	144
	25 tot 45 jaar	24%	37%	43%	466
	45 tot 65 jaar	36%	29%	46%	564
	65 t/m 75 jaar	33%	30%	46%	379
Huishoudensamenstelling:	Alleenwonend	29%	32%	43%	1.177
	2 volwassenen, geen kinderen	30%	31%	45%	864
	(Echt-)paar met kind(eren)	25%	32%	40%	444
	Eén-oudergezin met kind(eren)	(24%)	(34%)	(44%)	157
	Anders	(26%)	(44%)	(55%)	42
Hoogst voltooide opleiding:	Geen / lager onderwijs	20%	27%	36%	279
	Overig zonder startkwalificatie	26%	25%	38%	627
	Overig middelbaar	27%	34%	44%	743
	HBO / universitair	33%	41%	51%	852
Sociaal-economische situatie:	Betaald werk	24%	30%	39%	1.339
	Geen betaald werk	32%	36%	49%	1.171
Huishoudensinkomen:	Minima	24%	32%	41%	513
	Tussen minimum en modaal	28%	30%	42%	712
	Boven-modaal	28%	34%	44%	1.300
Etniciteit:	Autochtonen (“Nederlanders”)	28%	35%	46%	2.083
	Westerse allochtonen	29%	30%	40%	274
	Niet-westerse allochtonen	26%	26%	38%	333
	TOTAAL	28%	32%	43%	2.692

N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief.

Leesvoorbeeld: Linksboven: van de mannen is 26% informele helper, van de vrouwen 29%, van de Rotterdammers onder de 25 jaar 19%, enzovoorts. Kolom daarnaast: van de mannen is 32% vrijwilliger, van de vrouwen eveneens 32%; enzovoorts.

Vergelijking met 2009

Vergelijking met de overeenkomstige tabellen uit de rapportage over het Vrijetijdsonderzoek 2009[3] leert, dat er weinig veranderd is in de verschillen in participatie tussen de diverse bevolkingsgroepen.

1.4 Informele hulp en vrijwilligerswerk per deelgemeente

Sinds de enquête van 2005 worden zulke grote aantallen Rotterdammers ondervraagd, dat in veel gevallen ook uitspraken kunnen worden gedaan over de deelname aan onbetaald werk per deelgemeente. (Al verschilde in 2009 de omvang van de steekproef sterk per deelgemeente, omdat slechts in een beperkt aantal deelgemeenten een uitgebreidere steekproef gewenst was.)
Figuur 1.6 toont de omvang van informele hulp en vrijwilligerswerk per deelgemeente sinds 2005.

Figuur 1.6: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam per deelgemeente; 2005 tot en met 2011.

	Informele hulp:				Vrijwilligerswerk:				Totaal onbetaald werk:			
DEELGEMEENTE	**2005**	**2007**	**2009**	**2011**	**2005**	**2007**	**2009**	**2011**	**2005**	**2007**	**2009**	**2011**
Rotterdam Centrum	23%	23%	(28%)	25%	27%	30%	(28%)	31%	42%	41%	(43%)	41%
Delfshaven	25%	24%	29%	30%	31%	32%	29%	35%	42%	41%	41%	48%
Overschie	27%	31%	(40%)	30%	26%	31%	(36%)	32%	40%	47%	(55%)	46%
Noord	26%	22%	(22%)	30%	27%	28%	(27%)	34%	39%	38%	(37%)	47%
Hillegersberg-Schiebr.	(29%)	30%	(44%)	31%	(36%)	36%	(31%)	34%	(49%)	49%	(52%)	45%
Kralingen-Crooswijk	25%	26%	31%	23%	33%	33%	31%	33%	45%	44%	46%	37%
Feijenoord	30%	26%	29%	25%	31%	31%	27%	30%	44%	42%	40%	40%
IJsselmonde	32%	26%	32%	29%	28%	27%	28%	29%	43%	42%	43%	44%
Pernis	(20%)	(31%)	(41%)	(33%)	(20%)	(31%)	(41%)	(56%)	(28%)	(53%)	(53%)	(56%)
Prins Alexander	31%	31%	(34%)	27%	29%	35%	(32%)	34%	44%	48%	(49%)	44%
Charlois	25%	24%	33%	(27%)	27%	28%	30%	(34%)	42%	42%	44%	(40%)
Hoogvliet	(33%)	26%	(34%)	26%	(27%)	27%	(31%)	18%	(45%)	41%	(48%)	32%
Hoek van Holland	38%	38%	(47%)	31%	37%	45%	(49%)	39%	55%	59%	(68%)	50%
Rozenburg				(20%)				(31%)				(40%)
Totaal[1]	28%	26%	32%	28%	30%	31%	30%	32%	43%	43%	45%	43%
RESPONS[1]	*2.962*	*6.837*	*4.185*	*2.692*	*2.962*	*6.837*	*4.185*	*2.692*	*2.962*	*6.837*	*4.185*	*2.692*

[1]): Inclusief Haven- en industriegebieden.

N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief. In 2009 verschilde de omvang van de steekproef sterk per deelgemeente, omdat slechts in een beperkt aantal deelgemeenten een uitgebreidere steekproef gewenst was; daardoor waren toen lang niet voor alle deelgemeenten verantwoorde uitspraken mogelijk.

In Kralingen-Crooswijk lijkt de informele hulp flink te zijn afgenomen, en in Delfshaven lijkt het vrijwilligerswerk flink te zijn toegenomen, maar de aantallen respondenten per deelgemeente zijn eigenlijk te klein voor dergelijke conclusies.

1.5 "Stapeling" van vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg

Behalve naar de deelname aan vrijwilligerswerk en informele hulp, is de Rotterdammers in het VTO 2011 ook weer gevraagd of ze aan mantelzorg[4] doen. In tegenstelling tot de meeste andere analyses over uitkomsten van VTO's worden de analyses over mantelzorg verricht over álle Rotterdammers van 13 jaar en ouder; dus ook over Rotterdammers die ouder zijn dan 75 jaar. Op de zelfde wijze als over 2007 en 2009 berekend[5], zou in 2011 13% van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder mantelzorger zijn, of de afgelopen twaalf maanden zijn geweest. In 2007 bedroeg dit percentage 14%, en in 2009 15%. Mantelzorg is daarbij de hulp bij het dagelijks functioneren die vrijwillig en onbetaald wordt verleend aan personen uit het sociale netwerk die vrij ernstige fysieke, verstandelijke of psychische beperkingen hebben, en die langer dan drie maanden of meer dan acht uur per week wordt gegeven. Daarnaast verzorgt of verzorgde nog eens 2% zulke hulp korter dan drie maanden en minder dan acht uur per week. Zie voor de precieze vraagstelling het tweede deel van Bijlage II.
In de nu voorliggende paragraaf worden de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg gecombineerd, en wordt nader stilgestaan bij de "stapeling" van deze drie vormen van onbetaalde activiteiten. Waar sprake is van alle drie deze soorten activiteiten, wordt ook wel gesproken van "superstapeling".

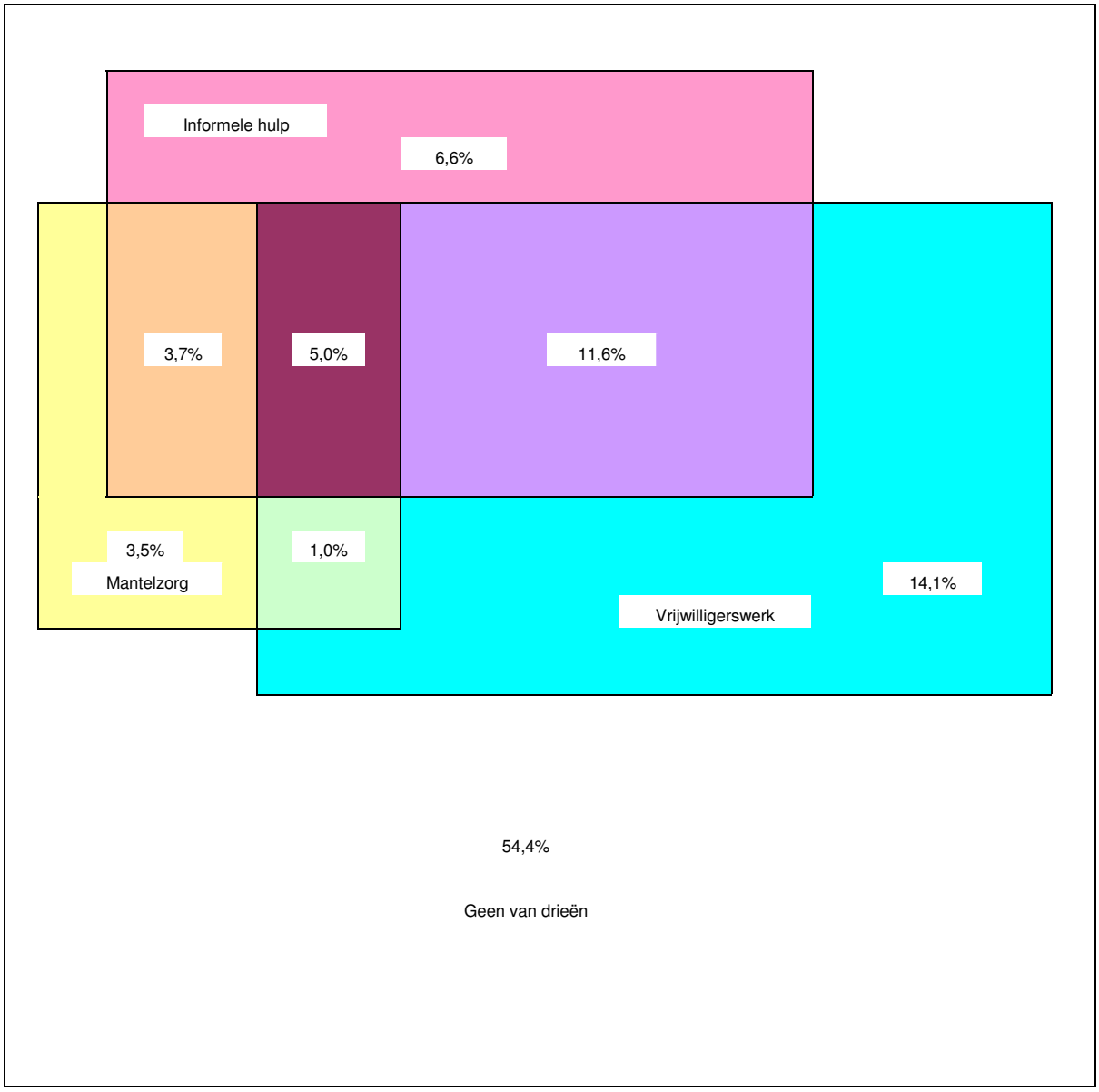
Figuur 1.7 laat zien hoeveel Rotterdammers volgens het VTO 2011 aan vrijwilligerswerk, informele hulp, mantelzorg of een combinatie daarvan doen. Daarbij zijn ook Rotterdammers van 76 jaar en ouder meegerekend, waardoor de deelnamepercentages voor onbetaald werk niet helemaal identiek zijn aan die elders in deze rapportage[6]. Daarnaast zij er op gewezen, dat hier onder 'mantelzorgers' ook mensen worden verstaan die dat de afgelopen twaalf maanden waren maar "nu" niet meer, terwijl bij informele hulp en vrijwilligerswerk alleen mensen meegeteld zijn die dat "nu" doen.

Veel mantelzorgers doen tevens aan informele hulp. In totaal 5% van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder zegt zowel aan vrijwilligerswerk als aan informele hulp als aan mantelzorg te doen, en ook nog eens 4% zegt niet aan vrijwilligerswerk, maar wel aan informele hulp én aan mantelzorg te doen. Van de mantelzorgers doet daarmee twee-derde ook aan informele hulp, en van de informele helpers doet een-derde ook aan mantelzorg.

Van de 522.092 Rotterdammers van 13 jaar en ouder doet ruim de helft noch aan vrijwilligerswerk, noch aan informele hulp, noch aan mantelzorg. Anderzijds verrichten daarentegen de volgende aantallen Rotterdammers zelfs méér dan één van deze soorten activiteiten:
- twee soorten: zo'n 61.000 Rotterdammers (12%) verrichten vrijwilligerswerk én informele hulp;
- twee soorten: zo'n 5.000 Rotterdammers (1%) verrichten vrijwilligerswerk én mantelzorg;
- twee soorten: zo'n 20.000 Rotterdammers (4%) verrichten informele hulp én mantelzorg;
- drie soorten: zo'n 26.000 Rotterdammers (5%) verrichten alle drie deze soorten activiteiten.

In totaal verrichten daarmee ruim 45.000 van de 69.000 Rotterdamse mantelzorgers tevens informele hulp.

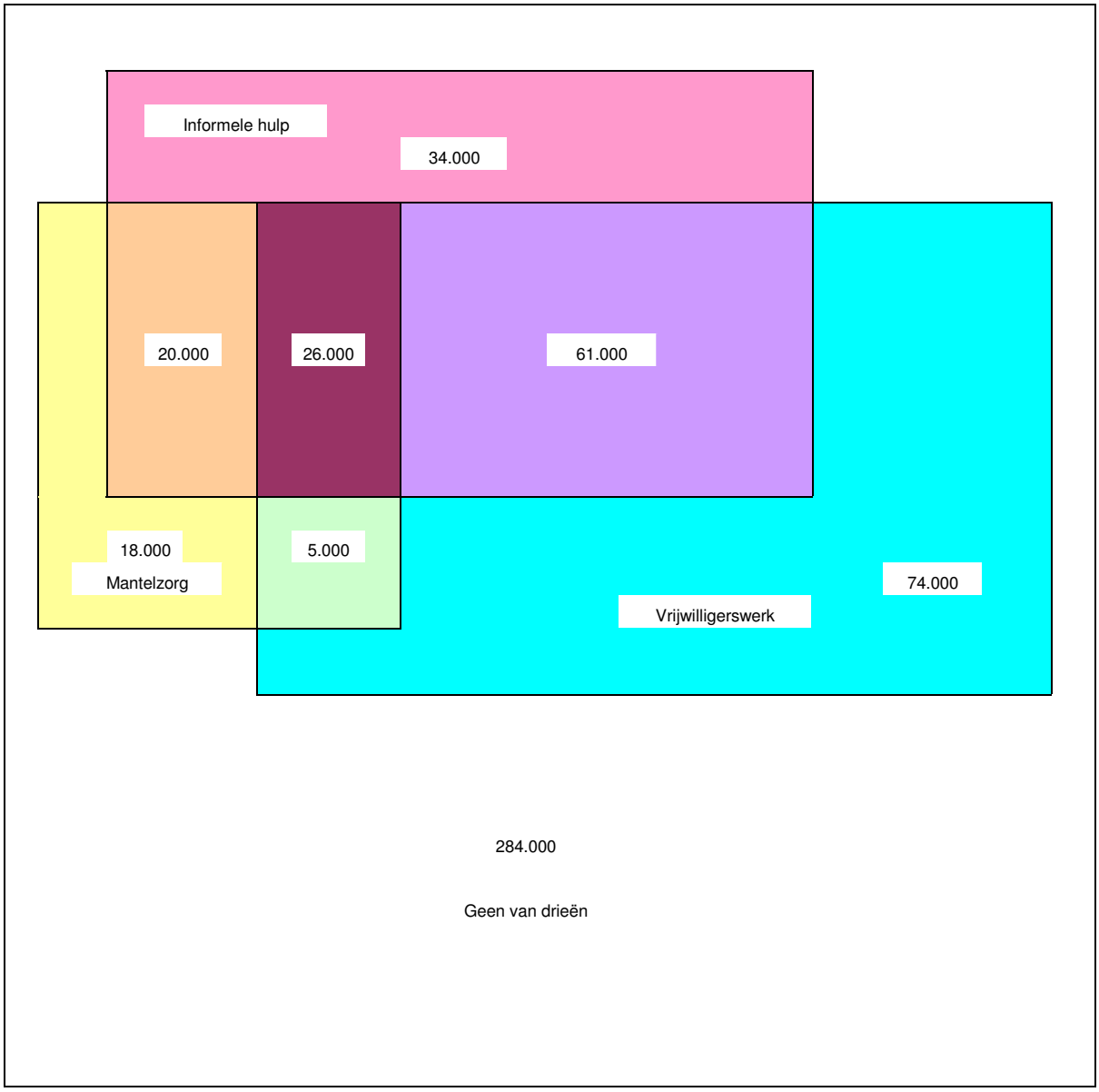
Figuur 1.7a: Vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg in procenten[1]; 2011.

[1]): Rotterdammers van 13 jaar en ouder.

De percentages en aantallen “stapelaars” en “superstapelaars” verschillen niet wezenlijk met de percentages en aantallen die in het onderzoek in 2009 waren gemeten[7].

Figuur 1.7b: Vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg in aantallen[1]; 2011.

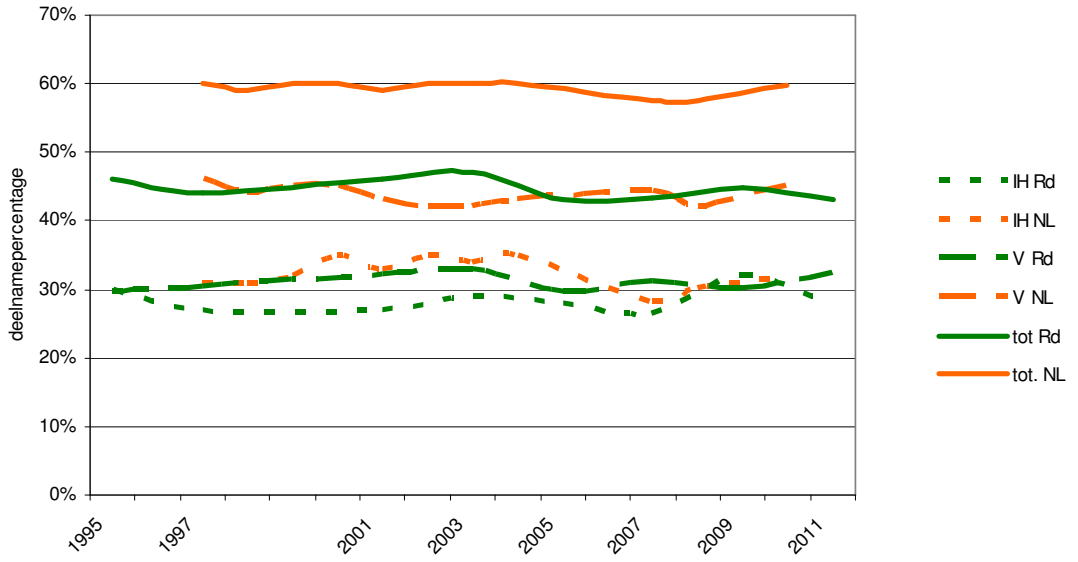
[1]): Rotterdammers van 13 jaar en ouder, waarvan er op 1 januari 2011 in totaal 522.092 waren.

1.6 Vergelijking met landelijke gegevens

In voorgaande rapportages over onbetaald werk in Rotterdam is altijd uitgebreid geprobeerd om vergelijkingen te maken tussen de deelname aan onbetaald werk en de ontwikkeling daarin in Rotterdam en landelijk. Daarbij bleek het echter hachelijk om gegevens over vrijwilligerswerk en informele hulp uit de VTO's te vergelijken met die uit andere bronnen; daarvoor is waarschijnlijk de wijze van enquêteren en de formulering van de vragen te bepalend voor de uitkomsten, terwijl ook nog wel eens verschillende definities werden gehanteerd. Verschillende bronnen kwamen dan ook altijd tot verschillende niveaus van, en soms zelfs ook tot andere ontwikkelingen in, de

omvang van met name het vrijwilligerswerk. Bovendien liepen zulke landelijke gegevens ook altijd achter bij de Rotterdamse. Globale conclusie in die voorgaande rapportages was meestal, dat de ontwikkelingen in Rotterdam en landelijk niet wezenlijk anders waren.
De meest bruikbare landelijke gegevens komen uit het uitgebreide Permanent Onderzoek Leef-Situatie (POLS) van het CBS. De meest recente gegevens zijn in september 2011 door het CBS beschreven in de publicatie *Vrijwillige inzet 2010*[8]. Informele hulp kwam in het verleden landelijk wat vaker voor dan in Rotterdam. In 2009 leek Rotterdam de rest van Nederland te hebben ingehaald, maar door de daling in 2011 ligt Rotterdam nu waarschijnlijk weer achter op de rest van Nederland (32% in 2010). Het landelijke vrijwilligerswerk ligt bij het CBS altijd een stuk hoger dan wat door het COS voor Rotterdam wordt gemeten, wat mede veroorzaakt wordt door een andere wijze van vraagstelling. De recente ontwikkelingen komen echter wél overeen: net als het COS in 2011, meet het CBS in 2010 ook een toename van het vrijwilligerswerk.

Figuur 1.9: Deelnamepercentages aan onbetaald werk in Nederland volgens het POLS (Permanent Onderzoek LeefSituatie) van het CBS en in Rotterdam volgens het Vrijetijdsonderzoek (VTO) van het COS; 1995 tot en met 2011.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Informele hulp, Nederland	.	.	31%	31%	32%	35%	33%	35%	34%	35%
Rotterdam	30%	.	27%	.	.	.	27%	.	29%	.
Vrijwilligerswerk, Nederland	.	.	46%	44%	45%	45%	43%	42%	42%	43%
Rotterdam	30%	.	30%	.	.	.	32%	.	33%	.
Totaal onbet. werk, Nederland	.	.	60%	59%	60%	60%	59%	60%	60%	60%
Rotterdam	46%	.	44%	.	.	.	46%	.	47%	.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Informele hulp, Nederland	.	.	28%	30%	.	32%	.
Rotterdam	28%	.	26%	.	32%	.	28%
Vrijwilligerswerk, Nederland	.	.	44%	42%	.	45%	.
Rotterdam	30%	.	31%	.	30%	.	32%
Totaal onbet. werk, Nederland	.	.	57%	57%	.	60%	.
Rotterdam	43%	.	43%	.	45%	.	43%

Noten

1. Zie: Centraal Bureau voor de Statistiek: *Vrijwillige inzet 2010*; Den Haag/Heerlen, september 2011: blz. 8-9. Vrijwilligerswerk voor de sportvereniging was in 2010 net als in eerdere jaren het meest populair: 13,7% van de respondenten gaf aan dit te doen. Daarna volgden de categorieën 'school' met 10,2% en 'levensbeschouwing' met 8,5%.

2. Overigens zijn hier als referentie niet de "officiële" kenmerken van de Rotterdamse bevolking gebruikt, maar die *volgens de totale enquête,* opdat verschillen in respons per bevolkingsgroep hier niet het beeld vervuilen. Bijvoorbeeld: traditioneel zijn vrouwen, die de helft van de totale Rotterdamse bevolking uitmaken, wat oververtegenwoordigd in enquêtes; een paar procent méér vrouwelijke dan mannelijke vrijwilligers in de enquête zou dan ook niet een oververtegenwoordiging van vrouwen betekenen, maar een evenredige verdeling!

3. Zie: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2009. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2009*; Rotterdam, mei 2010: figuur 1.5b.

4. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) verstaat onder mantelzorg langdurige zorg die niet in het kader van een hulpverlenend beroep wordt geboden aan een hulpbehoevende door personen uit diens directe omgeving, waarbij zorgverlening rechtstreeks voortvloeit uit de sociale relatie en de gebruikelijke zorg van huisgenoten voor elkaar overstijgt. Er bestaat een brede consensus in de Kamer over het feit dat er sprake is van mantelzorg als deze intensief en langdurig wordt verleend (meer dan 8 uur per week en langer dan 3 maanden). Minder dan dat is wel mantelzorg, maar krijgt beleidsmatig gezien minder aandacht, omdat mantelzorgers pas echt problemen gaan ondervinden als het verlenen van zorg intensief gedurende een langere periode gebeurt (EK 2005-2006, 30 131, C, blz. 59).
   Voor hoe het verrichten van mantelzorg in de vragenlijst van het VTO wordt gemeten wordt verwezen naar Bijlage II.2, vraag 42 en 43.

5. Over de beantwoording van deze vragen in de VTO's van 2007 en 2009 is in het kader van de Zorgmonitor gerapporteerd in:
   - GGD Rotterdam-Rijnmond (S. van Zeele): *(Zwaar- en overbelaste) Mantelzorgers in Rotterdam. Nulmeting*; Rotterdam, juni 2008; en
   - Centrum voor Onderzoek en Statistiek (M. Dujardin): *Mantelzorgers in Rotterdam 2007 - 2009*; Rotterdam, juni 2010.

   Over de beantwoording van deze vragen in het VTO 2011 zal binnenkort door het COS worden gerapporteerd.

6. Inclusief Rotterdammers boven de 75 jaar (en exclusief respondenten waarvan niet bekend is of ze mantelzorger zijn) is het deelnamepercentage voor vrijwilligerswerk volgens het VTO 2011 31,4% in plaats van 32,4% en dat voor informele hulp 26,9% in plaats van 27,6%.

7. Vergelijk: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2009. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2009*; Rotterdam, mei 2010: paragraaf 1.5.

8. Zie: Centraal Bureau voor de Statistiek: *Vrijwillige inzet 2010*; Den Haag/Heerlen, september 2011. Percentages over jaren vóór 2007 zijn te vinden op de elektronische databank *Statline* op de CBS-website.

2. SPECIFIEKE GROEPEN ONBETAALD WERKERS

In dit hoofdstuk wordt een aantal specifieke groepen onbetaald werkers nader beschouwd. In het bijzonder wordt ook de ontwikkeling van het vrijwilligerswerk in de tijd in grafiekvorm weergegeven. Daarbij is ook een meting uit de Omnibusenquête van 1992 meegenomen. Bij die meting past echter wel enige relativering. De Omnibusenquête heeft een wat ander karakter, en daarmee samenhangend kennelijk ook een wat andersoortige respons. Bovendien werden indertijd nog geen Turken en Marokkanen ondervraagd. Vanaf die van 1995 zijn de metingen goed vergelijkbaar.

2.1 Allochtonen en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

In deze paragraaf wordt het onbetaald werk van niet-westerse allochtonen besproken en vergeleken met dat van autochtonen.
Zoals in het vorige hoofdstuk al bleek, doen niet-westerse allochtonen veel minder vaak aan vrijwilligerswerk dan andere Rotterdammers (26%), en iets minder vaak aan informele hulp (eveneens 26%). Figuur 2.1 laat dit wat uitgebreider zien. Ook landelijk zijn overigens autochtonen veel actiever in vrijwilligerswerk en informele hulp dan niet-westerse allochtonen[1].
Overigens doet de tweede generatie niet-westerse allochtonen, vergeleken met de eerste, iets minder vaak aan informele hulp (21% respectievelijk 28%), en veel minder vaak aan vrijwilligerswerk (15% respectievelijk 31%). In beide gevallen is dit waarschijnlijk (ook) een leeftijdskwestie.

Figuur 2.1: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam door niet-westerse allochtonen en autochtonen; 2011.

ONBETAALD WERK	Niet-westerse allochtonen	Autochtonen	Totaal (incl. westerse allochtonen)
Totaal informele hulp	26%	28%	28%
Totaal vrijwilligerswerk	26%	35%	32%
Alleen informele hulp	12%	11%	11%
Alleen vrijwilligerswerk	12%	18%	16%
Beide	15% +	17% +	17% +
Totaal onbetaald werk	38%	46%	43%
Geen van beide	62% +	54% +	57% +
	100%	100%	100%
RESPONS	*333*	*2.083*	*2.692*

Soort activiteiten

De lichte ondervertegenwoordiging van niet-westerse allochtonen bij informele hulp manifesteert zich, behalve bij het geven van informatie en advies en het les geven, bij alle soorten informele hulp.

Figuur 2.2: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door niet-westerse allochtonen en autochtonen; 2011.

SOORT INFORMELE HULP	Niet-westerse allochtonen	Autochtonen	Totaal (incl. westerse allochtonen)
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	10%	12%	11%
Geestelijke/psychische hulp	4%	6%	6%
Informatie en advies	11%	10%	10%
Diensten verrichten	10%	13%	12%
Opvang kinderen	5%	7%	6%
Les geven	2%	2%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	3%	6%	5%
Overig werk met / hulp aan anderen	14%	10%	12%
Totaal	26%	28%	28%
RESPONS	*333*	*2.083*	*2.692*
Gemiddeld aantal soorten hulp	2,2	2,3	2,3

Figuur 2.3 laat op een zelfde manier de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk zien.

Figuur 2.3: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door niet-westerse allochtonen en autochtonen; 2011.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Niet-westerse allochtonen	Autochtonen	Totaal (incl. westerse allochtonen)
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	8%	5%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	2%	1%	2%
Kinderopvang	5%	1%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	7%	3%	4%
Onderwijs	5%	5%	5%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	10%	6%	7%
Politieke organisatie	2%	1%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	3%	4%	3%
Vrouwenorganisatie	5%	0%	2%
Culturele organisatie	8%	3%	5%
Sportorganisatie	6%	9%	8%
Actie- of milieugroep	3%	1%	2%
Overige organisaties	6%	12%	10%
Totaal	26%	35%	32%
RESPONS	*333*	*2.083*	*2.692*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	2,7	1,5	1,8

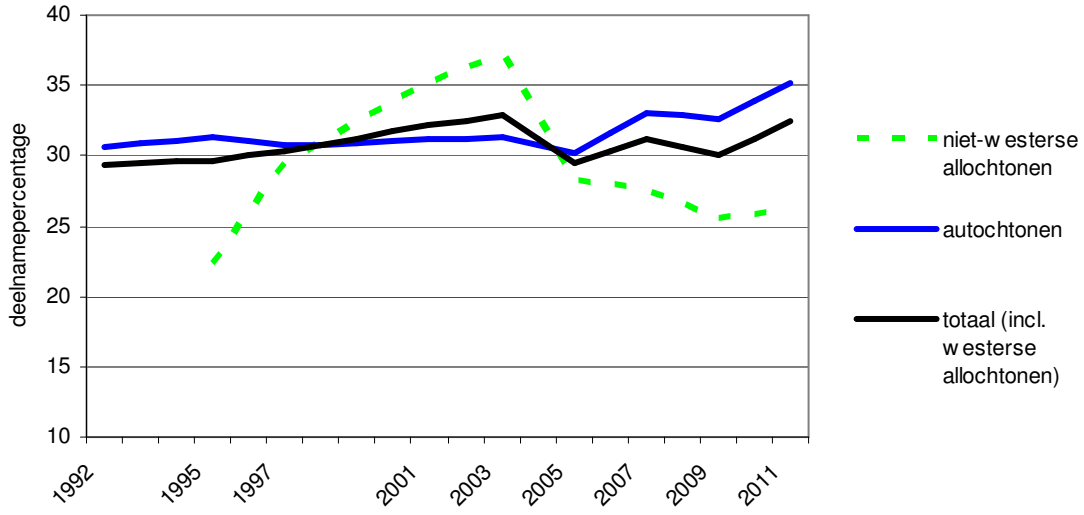
Dat niet-westerse allochtonen minder dan gemiddeld actief zijn binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen, is niet direct uit figuur 2.3 af te lezen: aan de meeste soorten vrijwilligerswerk doen zij namelijk méér dan autochtonen. Niet-westerse allochtonen die aan vrijwilligerswerk doen, doen dat echter gemiddeld in veel meer soorten organisaties: gemiddeld in 2,7 soorten organisaties, en autochtonen maar in 1,5 soorten organisaties. Net als bij voorgaande metingen blijken de niet-

westerse allochtonen vooral vaak actief te zijn in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties: 10%. Bij autochtonen is dit maar 6%. In sportorganisaties doen niet-westerse allochtonen minder vrijwilligerswerk dan autochtonen: 6% respectievelijk 9%.

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

De deelname van niet-westerse allochtonen aan het vrijwilligerswerk is in de periode 1995-2003 spectaculair toegenomen: van flink onder het gemiddelde (22%) tot ruim daarboven (37%). Sinds 2005 bevindt hun deelname zich echter weer onder het Rotterdamse gemiddelde, en wordt het verschil met anderen ook steeds groter.

Figuur 2.4: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk van autochtonen en van niet-westerse allochtonen; 1992 tot en met 2011.

2.2 Mensen zonder betaald werk en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

Zoals in paragraaf 1.3 al bleek, is de deelname aan onbetaald werk bij Rotterdammers zónder betaald werk iets groter dan die bij Rotterdammers mét betaald werk. *Binnen* die groep blijken er echter grote verschillen te bestaan: tussen verschillende “soorten” mensen zonder betaald werk, en ook tussen de twee soorten onbetaald werk. In deze paragraaf zijn mensen zonder betaald werk uitgesplitst in uitkeringsontvangers (mensen met een arbeidsongeschiktheids-, werkloosheids- of bijstandsuitkering), gepensioneerden en overige baanlozen (zoals huisvrouwen en scholieren/studenten).
Gepensioneerden en (vooral) uitkeringsontvangers doen veel méér dan anderen aan informele hulp en aan vrijwilligerswerk; de overige baanlozen participeren gemiddeld.

Figuur 2.5: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam door mensen zonder en mét betaald werk; 2011.

ONBETAALD WERK	Sociaal-economische categorie				Totaal
	uitkerings-ontvangers	gepensio-neerden	overig zonder betaald werk	mét betaald werk	
Totaal informele hulp	36%	35%	28%	24%	28%
Totaal vrijwilligerswerk	42%	35%	33%	30%	32%
Alleen informele hulp	12%	14%	13%	9%	11%
Alleen vrijwilligerswerk	17%	15%	18%	15%	16%
Beide	24% +	20% +	16% +	15% +	17% +
Totaal onbetaald werk	54%	49%	46%	39%	43%
Geen van beide	46% +	51% +	54% +	61% +	57% +
	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*288*	*607*	*276*	*1.339*	*2.692*

Soort activiteiten

Figuur 2.6: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door mensen zonder en mét betaald werk; 2011.

SOORT INFORMELE HULP	Sociaal-economische categorie				Totaal
	uitkerings-ontvangers	gepensio-neerden	overig zonder betaald werk	mét betaald werk	
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	12%	15%	12%	10%	11%
Geestelijke/psychische hulp	7%	7%	4%	6%	6%
Informatie en advies	7%	9%	9%	11%	10%
Diensten verrichten	10%	13%	12%	11%	12%
Opvang kinderen	4%	10%	7%	6%	6%
Les geven	2%	2%	3%	2%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	3%	4%	5%	6%	5%
Overig werk met / hulp aan anderen	19%	13%	12%	10%	12%
Totaal	36%	35%	28%	24%	28%
RESPONS	*288*	*607*	*276*	*1.339*	*2.692*
Gemiddeld aantal soorten hulp	1,8	2,1	2,2	2,5	2,3

Gepensioneerden doen wat vaker dan anderen aan lichamelijke/huishoudelijke hulp en het opvangen van kinderen. Dat laatste geldt ook voor de categorie ‘overige baanlozen‘. Voorts valt op dat uitkeringsontvangers vaak de antwoordmogelijkheid ‘overig’ hebben aangekruist en hun informele hulp op relatief minder veel terreinen verrichten dan anderen, waardoor hun hoge participatie niet bij de afzonderlijke soorten informele hulp is terug te zien.

Figuur 2.7 laat op een zelfde manier de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk per sociaal-economische categorie zien.

Figuur 2.7: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door mensen zonder en mét betaald werk; 2011.

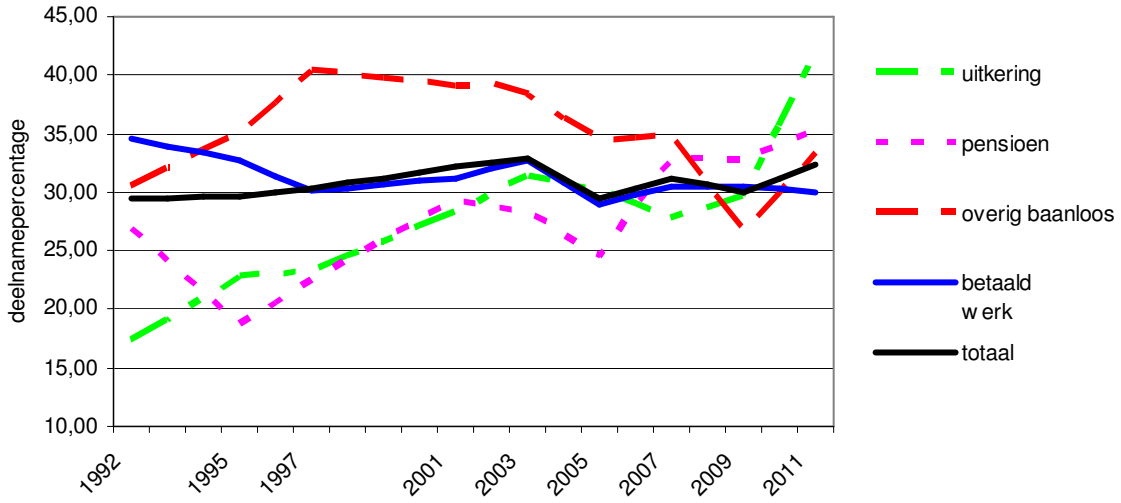
SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Sociaal-economische categorie				Totaal
	uitkerings-ontvangers	gepensio-neerden	overig zonder betaald werk	mét betaald werk	
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	7%	11%	9%	3%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	3%	2%	2%	1%	2%
Kinderopvang	4%	1%	6%	1%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	4%	2%	6%	3%	4%
Onderwijs	5%	1%	12%	5%	5%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	7%	7%	10%	6%	7%
Politieke organisatie	2%	1%	2%	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	2%	6%	3%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	3%	2%	3%	1%	2%
Culturele organisatie	4%	3%	7%	4%	5%
Sportorganisatie	5%	6%	9%	9%	8%
Actie- of milieugroep	2%	1%	3%	1%	2%
Overige organisaties	17%	13%	8%	9%	10%
Totaal	42%	35%	33%	30%	32%
RESPONS	*288*	*607*	*276*	*1.339*	*2.692*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	1,6	1,5	2,4	1,6	1,8

Mensen met een uitkering of pensioen zijn veel minder vaak dan anderen actief in sportorganisaties. Zij doen hun vrijwilligerswerk het meest bij zieken, bejaarden en gehandicapten, en in mindere mate ook in religieuze organisaties.
De categorie 'overige baanlozen' zet zich met gemiddeld 2,4 soorten organisaties breder in dan anderen. Zij doen opvallend vaak vrijwilligerswerk in het onderwijs (met 12% méér dan twee keer zo vaak dan anderen!), en verrichten ook veel vaker dan anderen vrijwilligerswerk in religieuze organisaties.

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

Het vrijwilligerswerk onder mensen met een uitkering is in de loop der tijd, ondanks een stagnatie in de tweede helft van het vorige decennium, spectaculair toegenomen, en ligt nu zelfs ruim boven het gemiddelde. Ook de gepensioneerden hebben hun achterstand inmiddels méér dan ingehaald, al was bij hen de onnauwkeurigheidsmarge bij de minder recente metingen vrij groot door de kleine aantallen respondenten. De overige baanlozen deden altijd bovengemiddeld aan vrijwilligerswerk, maar de trend is bij hen licht dalend; al lijkt hun gemeten deelname in 2009 een uitschieter in negatieve zin.

Figuur 2.8: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk van Rotterdammers zonder en mét betaald werk; 1992 tot en met 2011.

2.3 Jongeren en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

Dit jaar bevatte de enquête slechts 197 jongeren (16 tot 25 jaar). De gegevens over deze groep in deze paragraaf zijn dan ook slechts indicatief.
Jongeren doen veel minder aan informele hulp dan anderen; hoewel het gemeten percentage een ruime toevalsmarge kent door het geringe aantal jongeren in de enquête, is het verschil toch significant. Bij het vrijwilligerswerk is slechts een bescheiden verschil gemeten, en zal het verschil in werkelijkheid dus ook niet al te groot zijn. Landelijk zouden jongeren volgens het CBS inderdaad net zo vaak vrijwilligerswerk verrichten als mensen vanaf 25 jaar; vooral in sportverenigingen en in het jeugdwerk. En ook dat jongeren minder vaak informele hulp geven, geldt ook landelijk[2].

Figuur 2.9: Deelnamepercentages aan onbetaald werk Rotterdam door jongeren; 2011.

ONBETAALD WERK	Jongeren (16-25 jaar)[1]	25 jaar en ouder	Totaal (incl. 13-16 jaar)
Totaal informele hulp	(19%)	29%	28%
Totaal vrijwilligerswerk	(31%)	33%	32%
Alleen informele hulp	(8%)	11%	11%
Alleen vrijwilligerswerk	(19%)	15%	16%
Beide	(11%)+	18% +	17% +
Totaal onbetaald werk	(38%)	44%	43%
Geen van beide	(62%)+	56% +	57% +
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*197*	*2.463*	*2.692*

N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief.

Soort activiteiten

Dat jongeren minder aan informele hulp lijken te doen, geldt voor bijna alle soorten informele hulp, zoals blijkt uit figuur 2.13.

Figuur 2.10: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door jongeren; 2011.

SOORT INFORMELE HULP	Jongeren (16-25 jaar)[1]	25 jaar en ouder	Totaal (incl. 13-16 jaar)
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	(7%)	11%	11%
Geestelijke/psychische hulp	(3%)	7%	6%
Informatie en advies	(7%)	11%	10%
Diensten verrichten	(7%)	12%	12%
Opvang kinderen	(5%)	7%	6%
Les geven	(3%)	2%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	(5%)	5%	5%
Overig werk met / hulp aan anderen	(6%)	13%	12%
Totaal	(19%)	29%	28%
RESPONS	*197*	*2.463*	*2.692*
Gemiddeld aantal soorten hulp	(2,2)	2,3	2,3

N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief.

Figuur 2.11 laat op de zelfde manier de soorten vrijwilligerswerk zien.

Figuur 2.11: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door jongeren; 2011.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Jongeren (16-25 jaar)[1]	25 jaar en ouder	Totaal (incl. 13-16 jaar)
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	(7%)	6%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	(2%)	1%	2%
Kinderopvang	(3%)	2%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	(3%)	4%	4%
Onderwijs	(7%)	5%	5%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	(6%)	7%	7%
Politieke organisatie	(3%)	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	(3%)	3%	3%
Vrouwenorganisatie	(2%)	2%	2%
Culturele organisatie	(5%)	5%	5%
Sportorganisatie	(15%)	7%	8%
Actie- of milieugroep	(2%)	2%	2%
Overige organisaties	(9%)	10%	10%
Totaal	(31%)	33%	32%
RESPONS	*197*	*2.463*	*2.692*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	(2,2)	1,7	1,8

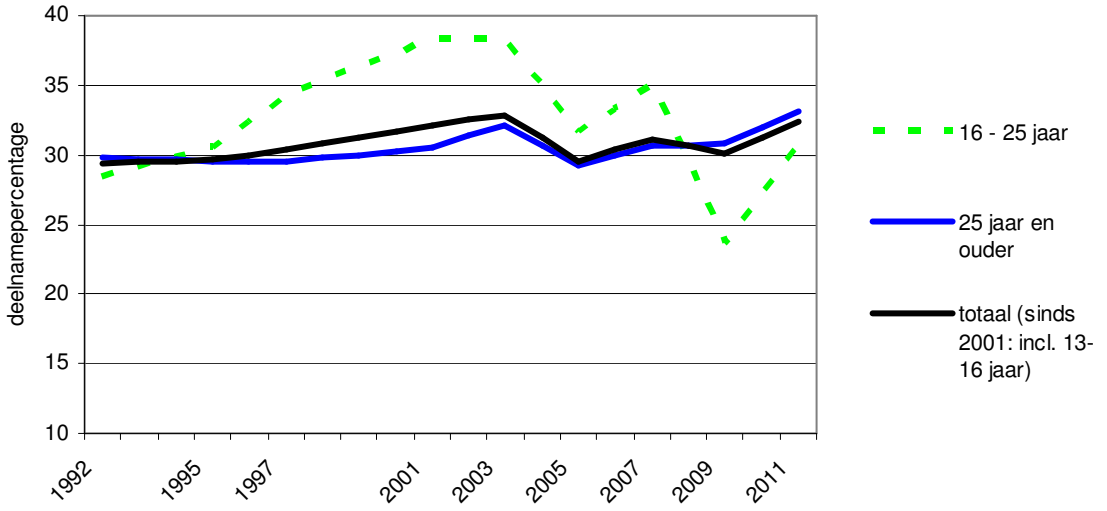
N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief.

Jongeren die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest in een sportorganisatie: 15%. Dit percentage is twee keer zo hoog als wat bij andere Rotterdammers is gemeten, en dat verschil is ondanks het geringe aantal jongeren in de enquête significant. Ook dit komt overeen met het eerdergenoemde landelijke beeld, zij het dat jongeren zich landelijk ook veel inzetten in het jeugdwerk, wat in Rotterdam niet (meer) het geval is[3].
Jongeren die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 2,2 soorten organisaties; oudere Rotterdammers in 1,7 soorten, en ook dat verschil is ondanks het geringe aantal jongeren in de enquête significant.

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

De deelname van jongeren aan het vrijwilligerswerk tenslotte was in de periode 1995-2003 flink toegenomen: van het gemiddelde niveau in 1995 tot ruim daarboven in 2003. Sindsdien is het echter wat méér dan gemiddeld teruggelopen, en na de forse daling in 2009, waarvoor zelfs een benedengemiddeld niveau gemeten werd, is het nu gemiddeld. Ook bij de jongeren was de onnauwkeurigheidsmarge bij de minder recente metingen natuurlijk vrij groot door de kleine aantallen respondenten, maar de forse daling in 2009 (van 35% naar 24%!) kan niet aan te kleine aantallen respondenten worden geweten.

Figuur 2.12: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk van Rotterdammers van 16 tot 25 jaar en van Rotterdammers vanaf 25 jaar; 1992 tot en met 2011.

2.4 Ouderen en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

In deze paragraaf wordt nader gekeken naar ouderen: Rotterdammers van 55 jaar en ouder, wat overigens een kwart van de totale Rotterdamse bevolking is. In de praktijk van het Vrijetijdsonderzoek wil dat zeggen: Rotterdammers van 55 tot en met 75 jaar.
De deelname aan informele hulp is bij ouderen veel hoger dan bij Rotterdammers onder de 55

jaar; de deelname aan vrijwilligerswerk is gemiddeld. Zie figuur 2.13.

Figuur 2.13: Deelnamepercentages aan onbetaald werk Rotterdam door ouderen; 2011.

ONBETAALD WERK	Ouderen (55 t/m 75 jaar)	Jonger dan 55 jaar	Totaal
Totaal informele hulp	33%	25%	28%
Totaal vrijwilligerswerk	33%	32%	32%
Alleen informele hulp	14%	9%	11%
Alleen vrijwilligerswerk	14%	16%	16%
Beide	19% +	16% +	17% +
Totaal onbetaald werk	47%	42%	43%
Geen van beide	53% +	58% +	57% +
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*1.210*	*1.482*	*2.692*

Soort activiteiten

Dat ouderen méér aan informele hulp doen, geldt voor bijna alle soorten informele hulp, zoals te zien is in figuur 2.14.

Figuur 2.14: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door ouderen; 2011.

SOORT INFORMELE HULP	Ouderen (55 t/m 75 jaar)	Jonger dan 55 jaar	Totaal
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	15%	9%	11%
Geestelijke/psychische hulp	7%	6%	6%
Informatie en advies	9%	10%	10%
Diensten verrichten	13%	11%	12%
Opvang kinderen	8%	5%	6%
Les geven	2%	2%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	4%	6%	5%
Overig werk met / hulp aan anderen	12%	12%	12%
Totaal	33%	25%	28%
RESPONS	*1.210*	*1.482*	*2.692*
Gemiddeld aantal soorten hulp	2,1	2,4	2,3

Figuur 2.15 laat op de zelfde manier de soorten vrijwilligerswerk zien.
Ouderen die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden en gehandicapten (9%). In zulke organisaties werken zij ook vaker als vrijwilliger dan andere Rotterdammers; in bijna alle andere soorten organisaties werken zij minder vaak als vrijwilliger. Ouderen die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat namelijk gemiddeld in 1,5 soorten organisaties; jongere Rotterdammers in 1,9 soorten.

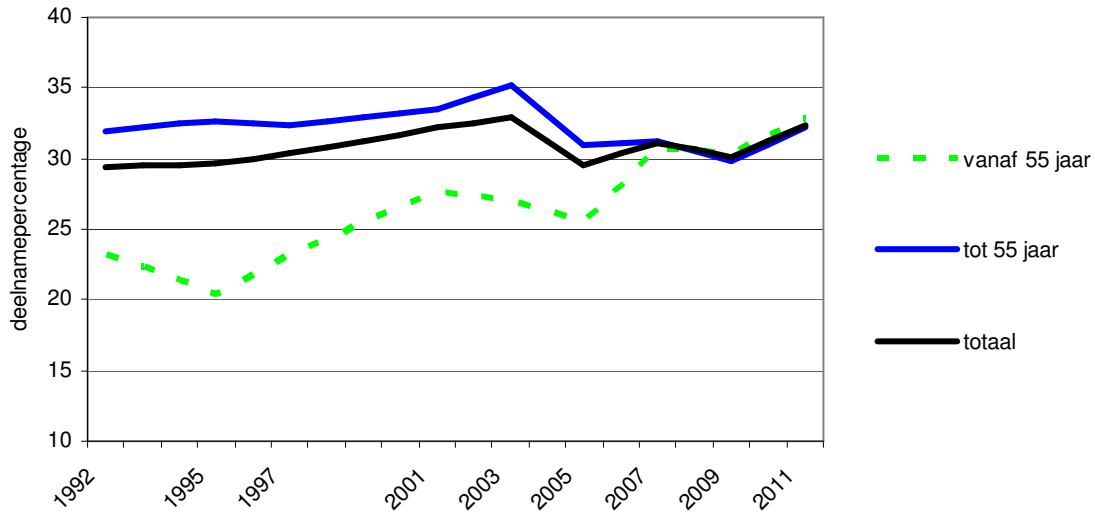
Figuur 2.15: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door ouderen; 2011.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Ouderen (55 t/m 75 jaar)	Jonger dan 55 jaar	Totaal
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	9%	5%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	2%	2%	2%
Kinderopvang	1%	3%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	2%	5%	4%
Onderwijs	2%	7%	5%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	6%	7%	7%
Politieke organisatie	1%	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	5%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	1%	2%	2%
Culturele organisatie	3%	5%	5%
Sportorganisatie	5%	9%	8%
Actie- of milieugroep	1%	2%	2%
Overige organisaties	12%	9%	10%
Totaal	33%	32%	32%
RESPONS	*1.210*	*1.482*	*2.692*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	1,5	1,9	1,8

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

De deelname van ouderen aan het vrijwilligerswerk tenslotte is sinds de negentiger jaren flink toegenomen: van toentertijd ver onder het gemiddelde niveau tot gemiddeld sinds 2007. Ook hier was de onnauwkeurigheidsmarge bij de minder recente metingen echter natuurlijk relatief groot door de vrij kleine aantallen respondenten in deze leeftijdscategorie.

Figuur 2.16: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk van Rotterdammers van 55 tot en met 75 jaar en van Rotterdammers tot 55 jaar; 1992 tot en met 2011.

Volgens onderzoek van het SCP uit 2009 heeft het vrijwilligerswerk zich de afgelopen dertig jaar steeds verder verplaatst naar latere levensfasen, wanneer de beroepsloopbaan is afgesloten[4]. In Rotterdam is dus slechts sprake geweest van een inhaalslag, maar zijn de ouderen de jongeren nog niet voorbijgestreefd.

Noten

1. Zie: Centraal Bureau voor de Statistiek: *Vrijwillige inzet 2010*; Den Haag/Heerlen, september 2011: tabel 3.2.3.

2. Zie:
   - Centraal Bureau voor de Statistiek: *Veel jongeren actief in de maatschappij*; Webmagazine, maandag 15 maart 2010; en
   - Centraal Bureau voor de Statistiek: *Jaarrapport 2009 Landelijke Jeugdmonitor*; Den Haag / Heerlen, 2009.

3. In 2007 was dit nog wél ook het geval; zie de overeenkomstige paragraaf in: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2007*; Rotterdam, juli 2008.

4. Zie: Sociaal en Cultureel Planbureau (red.: Paul Dekker en Joep de Hart): *Vrijwilligerswerk in meervoud. Civil society en vrijwilligerswerk 5*; Den Haag, mei 2009.

3. HET AANTAL BESTEDE UREN EN DE REGELMAAT

Ook is in de enquête weer gevraagd naar de hoeveelheid tijd die in het onbetaalde werk wordt gestoken, en hoe regelmatig de genoemde vormen van onbetaald werk worden gedaan.

3.1 Aantal bestede uren

Allereerst is gevraagd, hoeveel uur men gemiddeld besteedt aan al het onbetaalde werk uit de voorgaande vragen; zie figuur 3.1.
Ruim een kwart van de mensen die onbetaald werk verrichten, besteedt hier minder dan een uur per week aan, en twee van de drie besteden er niet meer dan twee uur per week aan. Slechts 5% besteedt er méér dan tien uur per week aan.

Figuur 3.1: Aan het onbetaalde werk bestede tijd naar soort onbetaald werk; 2011.

AANTAL BESTEDE UREN	Alleen informele hulp	Alleen vrijwilligerswerk	Informele hulp én vrijwilligerswerk	Alle onbetaald werkers
Minder dan een uur per maand	16%	23%	8%	15%
Minder dan een uur per week	18%	13%	9%	12%
Ongeveer 1 uur per week	18%	20%	19%	19%
Ongeveer 2 uur per week	18%	17%	21%	19%
3-4 uur per week	13%	14%	25%	18%
5-10 uur per week	12%	11%	11%	11%
11-20 uur per week	5%	3%	5%	5%
Meer dan 20 uur per week	0%	0%	1%	1%
Totaal	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*236*	*376*	*449*	*1.061*
Schatting gemiddeld aantal uren	2,9	2,5	3,5	3,0

Uit de antwoorden op de vraag naar de hoeveelheid aan onbetaald werk bestede tijd kan ook een gemiddelde hoeveelheid tijd worden geschat[1]. Gemiddeld besteden de hierin actieve Rotterdammers zo'n 3,0 uur per week aan onbetaald werk; per Rotterdammer is dat zo'n 1,3 uur. In totaal wordt in Rotterdam daarmee zo'n 625.000 uur per week besteed aan onbetaald werk. Dat staat gelijk aan ruim 15.000 arbeidsplaatsen van 38 uur per week. Op basis van de beantwoording van de vraag aan welke soort onbetaald werk men de *meeste* tijd besteedt kan bovendien worden geschat dat deze 625.000 uur voor ongeveer de helft (300.000 uur) uit informele hulp, en voor ongeveer de helft (325.000 uur) uit vrijwilligerswerk bestaat.
Voorts impliceert deze schatting dat de 65% van de onbetaald werkers die er niet meer dan twee uur per week aan besteedt daarmee slechts 22% van de totale tijd van onbetaald werkers voor zijn rekening neemt, terwijl anderzijds de 5% die er méér dan tien uur per week aan besteedt daarmee 29% voor zijn rekening neemt.
Overigens zijn deze schattingen ruw (de omrekeningsfactoren zijn slechts de ongewogen gemiddelden van de begrenzingen van de antwoordcategorieën!), en zijn de vragen waarop ze zijn ge-

baseerd slecht beantwoord (vaak niet ingevuld; hoewel dat bij de vorige meting nóg erger was).

Ook landelijk is een betrekkelijk kleine groep onder de vrijwilligers (16%) verantwoordelijk voor bijna de helft van het aantal vrijwilligersuren[2].

Behalve bij gepensioneerden zijn bij alle in hoofdstuk 2 onderscheiden specifieke groepen de aantallen onbetaald werkers te klein om verantwoord uitspraken te kunnen doen. Onder de gepensioneerden zijn er relatief minder die weinig tijd aan het onbetaald werk besteden, en relatief méér die er juist veel tijd aan besteden.

Eerder is deze vraag naar de bestede tijd ook in een aantal VTO's gesteld. Vergelijking met de beantwoording toen (zie figuur 3.2) leert, dat er sindsdien in grote lijnen weinig veranderd is: ook tóen besteedden slechts weinig Rotterdammers echt véél tijd aan hun onbetaald werk. Niettemin is er toch wel sprake van een opvallend forse afname van de hoeveelheid bestede tijd ten opzichte van de vorige meting - al was er tóen juist sprake van een opvallend forse tóename. De diverse schattingen zijn echter ruw, en de vragen waarop ze zijn gebaseerd slecht beantwoord.

Figuur 3.2: Aan al het onbetaalde werk tezamen bestede tijd; 1995, 1997, 2005, 2007, 2009 en 2011.

AANTAL BESTEDE UREN	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011
Minder dan een uur per maand									15%
Minder dan een uur per week	28%	27%	.	.	.	23%	26%	19%	12%
Ongeveer 1 uur per week	20%	17%	.	.	.	20%	18%	20%	19%
Ongeveer 2 uur per week	18%	21%	.	.	.	19%	19%	19%	19%
3-4 uur per week	17%	17%	.	.	.	18%	17%	18%	18%
5-10 uur per week	13%	11%	.	.	.	13%	13%	16%	11%
11-20 uur per week	3%	4%	.	.	.	4%	5%	7%	5%
Meer dan 20 uur per week	2%	3%	.	.	.	2%	2%	2%	1%
Totaal	100%	100%	.	.	.	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*576*	*562*	.	.	.	*1.169*	*2.830*	*1.480*	*1.061*
Schatting gem. aantal uren	3,2	3,5	.	.	.	3,5	3,6	4,1	3,0

3.2 Regelmaat

Vervolgens is gevraagd, hoe *regelmatig* men de genoemde vormen van onbetaald werk doet. Voor alle duidelijkheid: het betreft hier dus niet (zoals bij deze vraag in voorgaande jaren!) alleen de vrijwilligers, maar nu ook de informele hulp. Figuur 3.3 laat zien met welke regelmaat het onbetaald werk wordt verricht.
Ruim één op de vijf Rotterdammers die onbetaald werk verrichten doet dit werk minder dan eens per maand. Anderzijds is de helft minstens één keer per week bezig. Informele hulp kent vaker een hogere frequentie dan vrijwilligerswerk.

Figuur 3.3: De regelmaat naar soort onbetaald werk; 2011.

REGELMAAT	Alleen informele hulp	Alleen vrijwilligerswerk	Informele hulp én vrijwilligerswerk	Alle onbetaald werkers
Eén of enkele keren per jaar of minder	10%	19%	9%	13%
Minder dan eens per maand	13%	9%	6%	9%
Ongeveer één keer per maand	8%	11%	9%	10%
Enkele keren per maand	16%	14%	19%	17%
Ongeveer één keer per week	27%	23%	24%	24%
Vaker dan één keer per week	25%	23%	32%	28%
Totaal	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*235*	*376*	*453*	*1.064*

Noten

1. De voorgelegde urenklassen zijn daarbij, net als in voorgaande jaren (afgezien van de toevoeging van de nieuwe eerste categorie), als volgt omgezet in aantallen uren:
   - minder dan een uur per maand: 0,1 uur;
   - minder dan een uur per week: 0,5 uur;
   - ongeveer 1 uur per week: 1 uur;
   - ongeveer 2 uur per week: 2 uur;
   - 3-4 uur per week: 3,5 uur;
   - 5-10 uur per week: 7,5 uur;
   - 11-20 uur per week: 15,5 uur;
   - meer dan 20 uur per week: 25 uur.

2. Zie: Sociaal en Cultureel Planbureau (red.: Paul Dekker en Joep de Hart): *Vrijwilligerswerk in meervoud. Civil society en vrijwilligerswerk 5*; Den Haag, mei 2009: hoofdstuk 3.

4. VRAGEN OVER VRIJWILLIGERSWERK

Ook is dit jaar weer gevraagd, of men als men vragen heeft over vrijwilligerswerk weet waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning (vraag 34 en 35; zie Bijlage II.1). 23% van de Rotterdammers antwoordt hierop volmondig 'ja', eveneens 23% *denkt* het wel te weten en 54% geeft toe dat niet te weten.
Bij mensen die geen vrijwilligerswerk doen is deze kennis het minst aanwezig, maar ook bij de vrijwilligers zeggen bijna vier van de tien niet te weten waar men voor advies en informatie terecht zou kunnen. Vier jaar eerder was dat echter nog de helft.
Eerder was deze kennis (bij vrijwilligers én bij niet-vrijwilligers) fors toegenomen; nú zien we een stabilisatie.

Figuur 4.1: Bekendheid waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning met betrekking tot vrijwilligerswerk; 2003 tot en met 2011.

	Doet vrijwilligerswerk					Doet geen vrijwilligerswerk					Totaal				
WEET WAAR TERECHT MET VRAGEN	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**	**2011**	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**	**2011**	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**	**2011**
Ja	21%	24%	28%	37%	37%	9%	10%	11%	18%	16%	13%	14%	17%	24%	23%
Ik denk het wel	25%	22%	22%	26%	26%	23%	16%	19%	23%	22%	24%	18%	20%	24%	23%
Nee	54%	54%	50%	36%	37%	67%	74%	69%	59%	62%	63%	68%	63%	52%	54%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*546*	*846*	*2.095*	*1.244*	*875*	*1.062*	*1.879*	*3.747*	*2.739*	*1.604*	*1.608*	*2.725*	*5.842*	*3.983*	*2.479*

Figuur 4.2a: Spontaan genoemde informatiebronnen[1]; 2003 tot en met 2011.

WAAR DAN?	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**	**2011**
Gemeente, deelgemeente	14%	15%	17%	21%	19%
Sociale Dienst, SoZaWe	1%	3%	2%	1%	1%
UWV WERKbedrijf[2]	2%	1%	1%	1%	1%
OK-bank (project 'Onbenutte Kwaliteiten')	4%	5%	6%	4%	1%
Vrijwilligers Vacaturebank	4%	4%	4%	1%	2%
STAP (stedelijk adviespunt)	2%	2%	3%	1%	0%
SVR (Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam)	1%	1%	6%	2%	1%
UVV (Unie Van Vrijwilligers)	2%	0%	2%	2%	1%
inZ	0%	0%	0%	1%	1%
Bij de organisatie zelf	7%	19%	6%	15%	19%
Vrijwilligersorganisatie	2%	3%	7%	6%	6%
Dienstencentrum, verzorgingshuis, zorginstell.	5%	8%	12%	6%	5%
Moskee, kerk	3%	2%	4%	4%	4%
Sportvereniging	2%	2%	3%	4%	1%
Buurthuis, wijkgebouw	12%	17%	19%	15%	7%
Internet	15%	22%	32%	31%	25%
Bibliotheek	4%	3%	3%	3%	1%
Wijkblad, krant, weekblad	4%	4%	4%	4%	1%
Telefoongids, Gouden Gids	3%	2%	0%	0%	0%
Ik vraag het aan anderen	3%	4%	8%	7%	9%
Overig	20%	9%	17%	15%	14%
Weet niet, geen antwoord	34%	29%	38%	13%	21%
RESPONS	*599*	*879*	*2.249*	*1.848*	*1.246*

[1]): Gepercenteerd op de respondenten die 'ja' of 'ik denk het wel' antwoordden; men kon er maximaal drie noemen.
[2]): Inclusief het voormalige CWI (Centrum voor Werk en Inkomen) en het UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemers-verzekeringen).

Figuur 4.2b: Spontaan genoemde informatiebronnen[1] door vrijwilligers en niet-vrijwilligers; 2003 tot en met 2011.

	Doet vrijwilligerswerk					Doet geen vrijwilligerswerk				
WAAR DAN?	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**	**2011**	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**	**2011**
Gemeente, deelgemeente	14%	15%	16%	19%	11%	13%	15%	19%	22%	26%
Sociale Dienst, SoZaWe	1%	4%	2%	1%	1%	1%	3%	1%	1%	0%
UWV WERKbedrijf[2]	1%	2%	1%	0%	1%	3%	1%	1%	1%	1%
OK-bank (project 'Onbenutte Kwaliteiten')	6%	5%	6%	5%	2%	3%	5%	6%	3%	0%
Vrijwilligers Vacaturebank	4%	4%	5%	1%	1%	3%	4%	3%	1%	3%
STAP (stedelijk adviespunt)	2%	3%	4%	1%	0%	1%	1%	2%	0%	0%
SVR (Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam)	1%	2%	7%	2%	1%	1%	0%	4%	1%	2%
UVV (Unie Van Vrijwilligers)	1%	0%	2%	2%	1%	3%	0%	2%	2%	2%
inZ	0%	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%	1%	0%
Bij de organisatie zelf	9%	27%	7%	20%	25%	5%	12%	4%	12%	14%
Vrijwilligersorganisatie	2%	3%	7%	5%	5%	2%	3%	7%	6%	6%
Dienstencentrum, verzorgingshuis, zorginstell.	5%	6%	12%	5%	4%	4%	10%	11%	7%	5%
Moskee, kerk	4%	4%	7%	7%	7%	2%	1%	1%	2%	1%
Sportvereniging	4%	3%	4%	6%	1%	1%	1%	2%	2%	1%
Buurthuis, wijkgebouw	10%	16%	15%	11%	4%	14%	19%	22%	18%	9%
Internet	12%	20%	25%	24%	12%	17%	24%	41%	36%	35%
Bibliotheek	5%	2%	3%	3%	0%	4%	3%	3%	4%	2%
Wijkblad, krant, weekblad	5%	4%	3%	3%	1%	3%	4%	6%	6%	2%
Telefoongids, Gouden Gids	2%	1%	0%	0%	0%	3%	2%	0%	0%	0%
Ik vraag het aan anderen	4%	3%	8%	10%	13%	2%	4%	8%	6%	5%
Overig	24%	10%	20%	20%	16%	17%	8%	15%	13%	11%
Weet niet, geen antwoord	31%	24%	31%	11%	22%	37%	33%	45%	14%	21%
RESPONS	*252*	*389*	*1.079*	*763*	*562*	*347*	*489*	*1.170*	*1.085*	*684*

[1]): Gepercenteerd op de respondenten die 'ja' of 'ik denk het wel' antwoordden; men kon er (maximaal) drie noemen.
[2]): Inclusief het voormalige CWI (Centrum voor Werk en Inkomen) en het UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen).

Van de Rotterdammers die dit wél zeggen of denken te weten, blijft 21% het antwoord schuldig als vervolgens wordt gevraagd wáár dan, terwijl de rest vooral vaak de weinig specifieke bron 'Internet' noemt. 'Internet' is met 25% het meest gegeven antwoord. Daarna volgen organisaties, verenigingen of instellingen zelf en de (deel-)gemeente, met elk 19%. (In de categorie 'overig' zitten overigens ook veel organisaties die waarschijnlijk bedoeld waren als organisatie waar men vrijwilligerswerk doet of denkt te kunnen gaan doen.)
Specifiek op vrijwilligerswerk en de ondersteuning daarvan bedoelde organisaties worden, net als de vorige keren, weinig genoemd: 2% noemt spontaan de Vrijwilligers Vacaturebank, 1% de UVV (de Unie van Vrijwilligers), 1% de SVR (de Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam), 1% de OK-bank van het project 'Onbenutte Kwaliteiten' en (afgerond:) 0% STAP (het STedelijk Advies- en ondersteuningsPunt vrijwilligerswerk).
De brancheorganisatie *inZ*[1] wordt door 1% van de Rotterdammers die denken te weten waar ze met vragen terecht zouden kunnen spontaan genoemd.

Overigens moet hier worden opgemerkt, dat deze vraag ruim interpreteerbaar was: "vragen over vrijwilligerswerk" kan immers geïnterpreteerd worden als "specifieke vragen over het werk binnen

een concrete organisatie", maar ook als "vragen over de mogelijkheden om ergens vrijwilligerswerk te kunnen gaan doen".

En tenslotte is, net als in 2007 en 2009, ook gevraagd naar de bekendheid van de brancheorganisatie *inZ* (vraag 36; zie Bijlage II.1). Slechts 4% van de Rotterdammers zegt wel eens van deze organisatie te hebben gehoord. Onder de Rotterdammers die zelf vrijwilligerswerk verrichten is dit 7%, en onder de overige Rotterdammers 2%.

Figuur 4.3: Bekendheid inZ*; 2007 tot en met 2011.*

	Doet vrijwilligerswerk			Doet geen vrijwilligerswerk			Totaal		
BEKENDHEID *inZ*	**2007**	**2009**	**2011**	**2007**	**2009**	**2011**	**2007**	**2009**	**2011**
Ja	3%	5%	7%	2%	2%	2%	2%	3%	4%
Nee	97%	95%	93%	98%	98%	98%	98%	97%	96%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*2.042*	*1.228*	*884*	*4.101*	*2.758*	*1.691*	*6.143*	*3.986*	*2.575*

Noten

1. De organisatie *inZ* (spreek uit: 'inzet') is een samenwerkingsverband van een aantal Rotterdamse steunorganisaties voor het vrijwilligerswerk, en een ingang voor vrijwilligerswerk in Rotterdam; zowel voor mensen die vrijwilligerswerk zoeken als voor mensen die vrijwilligerswerk doen (uitvoerend, coördinerend en besturend). Zie voor meer informatie hun website http://www.inz.nl.

5. POTENTIELE GROEI VAN HET VRIJWILLIGERSWERK

Dit jaar is in het Vrijetijdsonderzoek ook gevraagd, of men onbetaald werk voor een organisatie zou willen doen als men daarvoor gevraagd werd, en zo ja: of men onbetaald werk voor een vrijwilligersorganisatie zou willen doen waarbij men mensen in de eigen wijk helpt (vraag 37 en 38; zie Bijlage II.1).
16% van de Rotterdammers antwoordde op die eerste vraag positief, 44% negatief, en 41% wist het (nog) niet; waarschijnlijk veelal ook omdat dat van verdere vorm en voorwaarden zal afhangen. De bereidheid komt vooral van Rotterdammers die nu ook al aan vrijwilligerswerk doen (26% 'ja', 33% 'nee' en 41% 'weet niet'); van de Rotterdammers die nu nog géén vrijwilligerswerk doen, staat 11% hier positief tegenover, en zegt 49% al bij voorbaat 'nee'. Ook bij de Rotterdammers die nu nog geen vrijwilligerswerk doen, weet bijna de helft (40%) het (nog) niet.
In 2003 en 2009 is deze vraag ook in het Vrijetijdsonderzoek gesteld. In 2003 was deze bereidheid groter (21%), maar vergeleken met 2009, toen die slechts 13% bedroeg, is de bereidheid wél toegenomen. De laatste twee jaar is de bereidheid onder de vrijwilligers tot méér (ander) vrijwilligerswerk toegenomen van 21% tot 26%; onder de niet-vrijwilligers bleef die bereidheid ongeveer gelijk (van 10% naar 11%).

Figuur 5.1: Bereidheid onbetaald werk voor een organisatie te doen als men daarvoor gevraagd wordt; 2003, 2009 en 2011.

BEREIDHEID	Doet nu al vrijwilligers-werk	Doet nu geen vrijwilligers-werk	Totaal	Idem in 2009	Idem in 2003
Ja	26%	11%	16%	13%	21%
Nee	33%	49%	44%	44%	34%
Weet niet	41%	40%	41%	43%	45%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*880*	*1.700*	*2.580*	*4.003*	*1.637*

Die 11% die nu nog geen vrijwilligerswerk doet maar zegt dat wel te zullen doen als ze er voor gevraagd zouden worden, staat voor zo'n 35.000 Rotterdammers. Als die "over de streep getrokken zouden kunnen worden", zou het aantal vrijwilligers in Rotterdam kunnen toenemen van zo'n 155.000 tot zo'n 190.000; een toename met bijna een kwart. En daarnaast is er ook nog een groep van zo'n 130.- à 135.000 Rotterdammers die nu nog niet aan vrijwilligerswerk doet, maar daar niet bij voorbaat negatief tegenover staat ('weet niet').

5.1 Kenmerken van de potentiële aanwas

In figuur 5.2 wordt een beeld gegeven van de kenmerken van de potentiële uitbreidingsgroep van het vrijwilligerswerk: de 35.000 Rotterdammers die nu nog geen vrijwilligerswerk doen, maar zeggen dat wel te zullen doen als ze daarvoor gevraagd worden. Daarbij worden hun kenmerken ook vergeleken met die van de huidige vrijwilligers en die van de totale bevolking. De in deze tabel gepresenteerde gegevens zijn echter slechts indicatief: de achterliggende aantallen respondenten bij de potentiële vrijwilligers zijn eigenlijk te klein om verantwoord uitspraken te kunnen doen.

Figuur 5.2: Persoonskenmerken van vrijwilligers en potentiële vrijwilligers; 2011.

PERSOONSKENMERKEN		Huidige vrij-willigers	Nu niet; wel indien gevraagd?			Verhouding in de enquête
			Ja[1]	Nee	Weet niet	
Geslacht:	Man	47%	44%	49%	48%	47%
	Vrouw	53%	56%	51%	52%	53%
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	14%	16%	13%	21%	15%
	25 tot 45 jaar	36%	46%	28%	42%	36%
	45 tot 65 jaar	35%	32%	37%	30%	34%
	65 t/m 75 jaar	15%	7%	22%	7%	15%
Huishoudensamenstelling:	Alleenwonend	25%	29%	27%	23%	26%
	2 volwassenen, geen kinderen	28%	19%	33%	28%	29%
	(Echt-)paar met kind(eren)	33%	36%	29%	37%	33%
	Eén-oudergezin met kind(eren)	10%	14%	9%	8%	9%
	Anders	4%	3%	1%	4%	3%
Hoogst voltooide opleiding:	Geen / lager onderwijs	11%	12%	16%	13%	14%
	Overig zonder startkwalificatie	18%	12%	34%	20%	23%
	Overig middelbaar	32%	33%	30%	30%	31%
	HBO / universitair	40%	43%	20%	37%	32%
Sociaal-economische situatie:	Betaald werk	53%	67%	53%	66%	57%
	Uitkering	12%	8%	8%	8%	10%
	Gepensioneerd	17%	6%	23%	7%	15%
	Overig zonder betaald werk	18%	19%	16%	19%	18%
Huishoudensinkomen:	Minima	21%	16%	22%	22%	21%
	Tussen minimum en modaal	21%	21%	29%	19%	23%
	Boven modaal	58%	63%	50%	59%	56%
Etniciteit:	Autochtonen (“Nederlanders”)	68%	59%	62%	59%	62%
	Westerse allochtonen	11%	13%	10%	14%	11%
	Niet-westerse allochtonen	21%	28%	28%	28%	26%
	Totaal	100%	100%	100%	100%	100%
	RESPONS	*896*	*187*	*876*	*637*	*2.692*

[1]): Indicatief; de aantallen zijn eigenlijk te klein om verantwoord uitspraken te kunnen doen.

De groep die nu nog niet aan vrijwilligerswerk doet maar daar wel in geïnteresseerd zou kunnen zijn, lijkt, ook ten opzichte van de huidige vrijwilligerspopulatie, relatief wat meer uit vrouwen, Rotterdammers van 25 tot 45 jaar en mensen met betaald werk te bestaan. Ook hoog opgeleiden, die ook nu al meer dan gemiddeld vrijwilligerswerk verrichten, lijken méér dan gemiddeld geïnteresseerd. Bij bejaarden/gepensioneerden en (echt-)paren zonder kinderen lijkt de animo gering.

5.2 Potentieel vrijwilligerswerk voor mensen in de eigen wijk

Aan wie onbetaald werk voor een organisatie zou willen doen als men daarvoor gevraagd werd, is vervolgens ook gevraagd of men onbetaald werk voor een vrijwilligersorganisatie zou willen doen waarbij men mensen in de eigen wijk helpt. Ruim drie-kwart (78%) antwoordt hierop bevestigend, 8% ontkennend en de resterende 15% weet het niet. Huidige en potentiële vrijwilligers zijn hier ongeveer even vaak wél toe bereid.

Figuur 5.3: Bereidheid onbetaald werk voor een organisatie waarbij men mensen in de eigen wijk helpt te doen als men daarvoor gevraagd wordt; 2011[1].

IN DE EIGEN WIJK	Doet nu al vrijwilligerswerk	Doet nu geen vrijwilligerswerk[2]	Totaal
Ja	77%	79%	78%
Nee	6%	9%	8%
Weet niet	17%	12%	15%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*233*	*187*	*420*

[1]): Betreft alleen Rotterdammers die zich bij de vorige vraag bereid verklaard hadden onbetaald werk voor een organisatie te doen als men daarvoor gevraagd wordt.
[2]): Indicatief; de aantallen zijn eigenlijk te klein om verantwoord uitspraken te kunnen doen.

6. DE WERKOMSTANDIGHEDEN VAN DE ONBETAALD WERKERS

6.1 Verantwoordelijkheid

16% van de onbetaald werkers (informele helpers dan wel vrijwilligers) heeft het idee te veel verantwoordelijkheid te hebben bij dit onbetaalde werk. Vrijwilligers hebben dit idee iets vaker dan informele helpers.

Figuur 6.1: Onbetaald werkers die het idee hebben te veel verantwoordelijkheid te hebben; 2011.

TE VEEL VERANTWOORDELIJKHEID		Informele helpers	Vrijwilligers	Alle onbetaald werkers
	Ja	15%	18%	16%
	Nee	85%	82%	84%
Totaal		100%	100%	100%
RESPONS		*702*	*835*	*1.080*

Voorts heeft 12% het idee, bij dit onbetaalde werk dingen te doen die eigenlijk zouden moeten worden gedaan door betaalde mensen die daar beter voor zijn opgeleid. Hier verschillen informele helpers en vrijwilligers niet van elkaar.

Figuur 6.2: Onbetaald werkers die het idee hebben dingen te doen die eigenlijk door professionals zouden moeten worden gedaan; 2011.

WERK EIGENLIJK VOOR PROFESSIONALS		Informele helpers	Vrijwilligers	Alle onbetaald werkers
	Ja	11%	12%	12%
	Nee	89%	88%	88%
Totaal		100%	100%	100%
RESPONS		*698*	*829*	*1.074*

6.2 Ondersteuning

De helft van de onbetaald werkers zegt voldoende ondersteuning bij dit onbetaalde werk te krijgen. 6% zegt te weinig ondersteuning te krijgen, 4% zegt zelfs helemaal geen ondersteuning te krijgen, en 39% zegt geen ondersteuning nodig te hebben, of dat dit niet van toepassing is. Problemen manifesteren zich dus bij in totaal 10% van de onbetaald werkers; bij informele helpers en vrijwilligers in praktisch gelijke mate. Informele helpers zeggen wel minder vaak dan vrijwilligers voldoende ondersteuning te krijgen (wat ook logisch is!), maar zeggen ook vaker dat dit niet nodig is of niet van toepassing.

Figuur 6.3: Onbetaald werkers die voldoende ondersteuning krijgen; 2011.

VOLDOENDE ONDERSTEUNING	Informele helpers	Vrijwilligers	Alle onbetaald werkers
Ja	44%	57%	51%
Nee, te weinig	6%	7%	6%
Nee, helemaal niet	4%	3%	4%
Niet nodig / niet van toepassing	45%	33%	39%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*697*	*830*	*1.073*

6.3 Tijd

Uit het vorige Vrijetijdsonderzoek bleek dat driekwart van de vrijwilligers de hoeveelheid tijd die wordt besteed aan vrijwilligerswerk zelf kan bepalen; één op de vijf dit een beetje kan, en één op de twintig dit niet kan[1]. Deze keer is gevraagd, of men méér tijd aan het onbetaalde werk besteedt dan men eigenlijk zou willen. Bij 12% van de onbetaald werkers blijkt dit inderdaad het geval; bij informele helpers *iets* vaker dan bij vrijwilligers.

Figuur 6.4: Onbetaald werkers die meer tijd besteden aan het onbetaalde werk dan ze eigenlijk zouden willen; 2011.

MEER TIJD DAN MEN EIGENLIJK WIL	Informele helpers	Vrijwilligers	Alle onbetaald werkers
Ja	13%	11%	12%
Nee	87%	89%	88%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*700*	*835*	*1.079*

Ook bleek uit de vorige enquête dat bijna een kwart (23%) van de vrijwilligers eigenlijk geen tijd heeft om vrijwilligerswerk te doen, terwijl dit voor ook nog eens 31% 'een beetje' geldt[2]. Deze keer is gevraagd, of men dan nog wel aan andere leuke dingen toekomt. 14% heeft door het onbetaalde werk eigenlijk te weinig tijd om andere leuke dingen te doen in de vrije tijd; informele helpers wat vaker dan vrijwilligers.

Figuur 6.5: Onbetaald werkers die eigenlijk te weinig vrije tijd overhouden voor andere leuke dingen; 2011.

EIGENLIJK TE WEINIG TIJD OVER	Informele helpers	Vrijwilligers	Alle onbetaald werkers
Ja	17%	13%	14%
Nee	83%	87%	86%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*698*	*835*	*1.077*

Noten

1. Zie: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2009. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2009*; Rotterdam, mei 2010: paragraaf 3.3.

2. Zie: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2009. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2009*; Rotterdam, mei 2010: paragraaf 3.3.

7. ONBETAALD WERKERS IN DE ZORG

Tot slot wordt in dit hoofdstuk speciale aandacht besteed aan de informele helpers en vrijwilligers in de zorg. Daarmee worden Rotterdammers bedoeld die informele lichamelijke/huishoudelijke en/of geestelijke/psychische hulp verlenen (vraag 23, onderdeel 'a' en/of 'b') en/of vrijwilligerswerk voor vrijwilligersorganisaties of instellingen voor hulp en bezoek aan zieken, bejaarden of gehandicapten en/of andere organisaties voor hulp- en dienstverlening verrichten (vraag 24, onderdeel 'i' en/of 'j')[1]. Zoals uit de gegevens uit hoofdstuk 1 is af te leiden, betreft dit 14% respectievelijk 7% van de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar; in totaal 18%, ofwel zo'n 85- à 90.000 Rotterdammers.

7.1 Kenmerken

Figuur 7.1: Persoonskenmerken van onbetaald werkers in de zorg en andere onbetaald werkers; 2011.

PERSOONSKENMERKEN		Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Totaal onbetaald werkers	Alle Rotterdammers in de enquête
Geslacht:	Man	34%	55%	46%	47%
	Vrouw	66%	45%	54%	53%
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	12%	14%	13%	15%
	25 tot 45 jaar	26%	39%	33%	36%
	45 tot 65 jaar	43%	34%	38%	34%
	65 t/m 75 jaar	19%	13%	16%	15%
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	4%	7%	6%	7%
	25 tot 45 jaar	9%	19%	15%	17%
	45 tot 65 jaar	17%	22%	19%	17%
	65 t/m 75 jaar	6%	8%	7%	6%
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	8%	7%	7%	8%
	25 tot 45 jaar	17%	20%	19%	19%
	45 tot 65 jaar	26%	13%	19%	18%
	65 t/m 75 jaar	13%	6%	9%	8%
Huishoudensamenstelling:	Alleenwonend	27%	25%	26%	26%
	2 volwassenen, geen kinderen	32%	29%	30%	29%
	(Echt-)paar met kind(eren)	27%	33%	31%	33%
	Eén-oudergezin met kind(eren)	11%	8%	10%	9%
	Anders	2%	5%	4%	3%
Hoogst voltooide opleiding:	Geen / lager onderwijs	10%	12%	11%	14%
	Overig zonder startkwalificatie	24%	18%	20%	23%
	Overig middelbaar	33%	29%	31%	31%
	HBO / universitair	33%	41%	37%	32%
Sociaal-economische situatie:	Betaald werk	45%	56%	52%	57%
	Uitkering	12%	12%	12%	10%
	Gepensioneerd	22%	15%	18%	16%
	Overig zonder betaald werk	20%	17%	18%	17%
Huishoudensinkomen:	Minima	23%	19%	20%	21%
	Tussen minimum en modaal	23%	22%	22%	23%
	Boven modaal	55%	59%	57%	56%
Etniciteit:	Autochtonen ("Nederlanders")	64%	68%	66%	62%
	Westerse allochtonen	11%	10%	11%	11%
	Niet-westerse allochtonen	25%	22%	23%	26%
	Totaal	100%	100%	100%	100%
	RESPONS	*536*	*678*	*1.214*	*2.692*

Allereerst laat figuur 7.1 zien in hoeverre deze onbetaald werkers verschillen van andere onbetaald werkers, en van andere Rotterdammers.
Onder de onbetaald werkers in de zorg vinden we méér vrouwen dan mannen, en relatief veel mensen tussen de 45 en 65 jaar. Qua opleidingsniveau en qua etniciteit vormen de onbetaald werkers in de zorg een redelijk getrouwe afspiegeling van de Rotterdamse bevolking; zulks in tegenstelling tot andere onbetaald werkers. Mensen met betaald werk werken relatief minder vaak onbetaald in de zorg.

7.2 Aantal bestede uren en regelmaat

De onbetaald werkers in de zorg verrichten hun onbetaald werk even vaak als andere onbetaald werkers alleen voor mensen in hun eigen wijk, wat vaker voor in én buiten de wijk, en wat minder vaak *niet* voor mensen in de eigen wijk; zie figuur 7.2.

Figuur 7.2: Onbetaald werk in de zorg voor mensen in de eigen wijk; 2011.

IS HET VOOR MENSEN IN DE EIGEN WIJK?	Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Alle onbetaald werkers
Ja	20%	18%	19%
Voor mensen in de wijk, maar ook voor anderen	27%	21%	24%
Nee	53%	60%	57%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*483*	*601*	*1.084*

De onbetaald werkers in de zorg besteden vaker relatief veel tijd aan dat onbetaald werk dan andere onbetaald werkers. Hun gemiddelde aantal bestede uren is naar schatting anderhalf keer zo hoog. Zie figuur 7.3.

Figuur 7.3: Aan al het onbetaalde werk tezamen bestede tijd door onbetaald werkers in de zorg; 2011.

AANTAL BESTEDE UREN	Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Alle onbetaald werkers
Minder dan een uur per maand	7%	20%	15%
Minder dan een uur per week	12%	13%	12%
Ongeveer 1 uur per week	15%	21%	19%
Ongeveer 2 uur per week	20%	19%	19%
3-4 uur per week	25%	13%	18%
5-10 uur per week	15%	9%	11%
11-20 uur per week	5%	4%	5%
Meer dan 20 uur per week	1%	0%	1%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*469*	*592*	*1.061*
Schatting gemiddeld aantal uren	*3,7*	*2,5*	*3,0*

Ook doen zij dit werk met een veel grotere regelmaat; méér dan één keer per week komt zelfs twee keer zo vaak voor als bij andere onbetaald werkers. Zie figuur 7.4.

Figuur 7.4: De regelmaat van het onbetaald werkers in de zorg; 2011.

REGELMAAT	Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Alle onbetaald werkers
Eén of enkele keren per jaar of minder	7%	17%	13%
Minder dan eens per maand	6%	10%	9%
Ongeveer één keer per maand	8%	11%	10%
Enkele keren per maand	15%	19%	17%
Ongeveer één keer per week	27%	23%	24%
Vaker dan één keer per week	38%	20%	28%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*478*	*595*	*1.073*

7.3 Vragen over vrijwilligerswerk

Onbetaald werkers in de zorg denken iets vaker dat ze wel weten waar ze terecht kunnen voor advies, informatie of ondersteuning met betrekking tot vrijwilligerswerk; zie figuur 7.5.

Figuur 7.5: Bekendheid bij onbetaald werkers in de zorg waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning met betrekking tot vrijwilligerswerk; 2011.

WEET WAAR TERECHT MET VRAGEN	Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Alle onbetaald werkers
Ja	36%	34%	35%
Ik denk het wel	28%	21%	24%
Nee	36%	44%	41%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*523*	*650*	*1.173*

7.4 Werkomstandigheden

En tot slot wordt in deze paragraaf nog gekeken naar (de ervaring van) de werkomstandigheden van de onbetaald werkers in de zorg.

Verantwoordelijkheid

14% van de onbetaald werkers in de zorg heeft het idee te veel verantwoordelijkheid te hebben bij dit onbetaalde werk. Opvallend is dat dat een iets lager percentage is dan dat bij de overige onbetaald werkers (18%); zie figuur 7.6.

Figuur 7.6: Onbetaald werkers in de zorg die het idee hebben te veel verantwoordelijkheid te hebben; 2011.

TE VEEL VERANTWOORDELIJKHEID	Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Alle onbetaald werkers
Ja	14%	18%	16%
Nee	86%	82%	84%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*485*	*603*	*1.088*

13% heeft het idee bij dit onbetaalde werk dingen te doen die eigenlijk zouden moeten worden gedaan door betaalde mensen die daar beter voor zijn opgeleid. Dat is nauwelijks méér dan bij onbetaald werkers; zie figuur 7.7.

Figuur 7.7: Onbetaald werkers in de zorg die het idee hebben dingen te doen die eigenlijk door professionals zouden moeten worden gedaan; 2011.

WERK EIGENLIJK VOOR PROFESSIONALS	Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Alle onbetaald werkers
Ja	13%	11%	12%
Nee	87%	89%	88%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*481*	*601*	*1.082*

Ondersteuning

47% zegt voldoende ondersteuning bij dit onbetaalde werk te krijgen, 41% vindt dat niet nodig of niet van toepassing, 7% ervaart te weinig ondersteuning en 6% ervaart helemaal geen ondersteuning. Die laatste twee percentages zijn iets hoger dan bij andere onbetaald werkers, maar het verschil is niet groot. Zie figuur 7.8.

Figuur 7.8: Onbetaald werkers in de zorg die voldoende ondersteuning krijgen; 2011.

VOLDOENDE ONDERSTEUNING	Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Alle onbetaald werkers
Ja	47%	54%	51%
Nee, te weinig	7%	5%	6%
Nee, helemaal niet	6%	3%	4%
Niet nodig / niet van toepassing	41%	38%	39%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*482*	*599*	*1.081*

Tijd

12% besteedt meer tijd aan dit onbetaalde werk dan hij of zij eigenlijk zou willen. Dat is precies het zelfde percentage als bij andere onbetaald werkers; zie figuur 7.9.

Figuur 7.9: Onbetaald werkers in de zorg die meer tijd besteden aan het onbetaalde werk dan ze eigenlijk zouden willen; 2011.

MEER TIJD DAN MEN EIGENLIJK WIL		Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Alle onbetaald werkers
	Ja	12%	12%	12%
	Nee	88%	88%	88%
Totaal		100%	100%	100%
RESPONS		*484*	*603*	*1.087*

En tenslotte heeft 18% door dit onbetaalde werk eigenlijk te weinig tijd om andere leuke dingen te doen in de vrije tijd. Bij andere onbetaald werkers is dat wat minder: 12%. Zie figuur 7.10.

Figuur 7.10: Onbetaald werkers in de zorg die eigenlijk te weinig vrije tijd overhouden voor andere leuke dingen; 2011.

EIGENLIJK TE WEINIG TIJD OVER		Onbetaald werkers in de zorg	Overige onbetaald werkers	Alle onbetaald werkers
	Ja	18%	12%	14%
	Nee	82%	88%	86%
Totaal		100%	100%	100%
RESPONS		*484*	*601*	*1.085*

Noten

1. In de rapportage over vrijwilligerswerk en informele hulp in 2009 werd in paragraaf 2.6 eveneens aandacht besteed aan onbetaald werk in de zorg. Het betrof daar toen echter alleen vrijwilligers; geen informele helpers.

BIJLAGE I: ONDERZOEKSOPZET, RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

I.1 Organisatie van het veldwerk

Begin oktober 2011 ontving een aantal Rotterdammers een brief van burgemeester Aboutaleb met het verzoek om de vragenlijst in te vullen die zij kort daarna zouden ontvangen. Later in de zelfde week ontvingen zij de vragenlijst, met een begeleidend schrijven, opnieuw ondertekend door de burgemeester. Men kon kiezen: de ingevulde vragenlijst per post retourneren of op internet invullen. Door gebruik te maken van persoonlijke inlogcodes werd ervoor gezorgd dat alleen de Rotterdammers die in de steekproef zaten de vragenlijst op internet konden benaderen, en tevens dat iedere respondent de vragenlijst slechts één keer kon invullen. Om de respons te stimuleren, maakte iedere invuller kans op een cadeaubon. Degenen die de niet respondeerden kregen na enkele weken opnieuw een brief, ditmaal namens het Centrum voor Onderzoek en Statistiek; opnieuw vergezeld van een vragenlijst op papier en een persoonlijke inlogcode. In de loop van november 2011 werd het schriftelijke veldwerk afgesloten en werden de vragenlijsten gescand door een hierin gespecialiseerd bedrijf. De online vragenlijst bleef ondertussen nog wel in te vullen. Deze mogelijkheid werd pas op 5 januari 2012 afgesloten.

In vorige edities van het Vrijetijdsonderzoek werd onder Rotterdammers die behoren tot een van de vooraf benoemde groepen niet-westerse allochtonen (Surinamers, Antillianen/Arubanen, Turken, Marokkanen en Kaapverdianen) tevens een klein aantal mondelinge enquêtes gerealiseerd. Uit kostenoverwegingen is dat in de editie-2011 niet meer gedaan. Wel zijn deze groepen iets meer dan anderen in de steekproef opgenomen, zoals in de volgende paragraaf duidelijk wordt.

In de editie-2011 is voor het eerst gekozen om de vragen te verdelen over twee vragenlijsten. Voorheen werden alle vragen aan alle respondenten voorgelegd. In de editie-2011 hoefde iedere respondent ongeveer de helft van alle vragen te beantwoorden. Dit is waarschijnlijk een belangrijke verklaring voor de hogere responsbereidheid, vergeleken met de editie van 2009. (Verderop in deze bijlage wordt de respons besproken.)

I.2 Steekproef

Op basis van de GBA (Gemeentelijke Basisadministratie) is een steekproef getrokken van Rotterdammers in de leeftijd vanaf 13 tot en met 75 jaar. Daarnaast is op verzoek van een van de opdrachtgevers een extra steekproef getrokken onder Rotterdammers van 76 jaar en ouder.

Op één kenmerk was de basissteekproef bewust niet aselect. Er is vooraf gekozen voor bepaalde aantallen *per deelgemeente*. Een aantal opdrachtgevers van het VTO heeft verzocht om een dusdanig aantal respondenten, om te komen tot betrouwbare uitkomsten per deelgemeente. Er is gestreefd naar 200 respondenten per deelgemeente, behalve voor de kleine deelgemeenten Pernis en Rozenburg. (Voor het kleine Hoek van Holland is wellicht onterecht deze uitzondering niet gemaakt.) Aangezien in de ene deelgemeente meer mensen wonen dan in de andere, is een *gestratificeerde* steekproef getrokken. Dit houdt in dat een inwoner van de ene deelgemeente méér kans heeft om een vragenlijst te ontvangen dan een inwoner van de andere deelgemeente. *Binnen* elke deelgemeente was de steekproeftrekking dan wel weer aselect; dat wil zeggen dat binnen een deelgemeente iedere inwoner in de genoemde leeftijdsklasse evenveel kans had om in de steekproef

terecht te komen.

Deze basissteekproef werd nog aangevuld met een klein aantal Rotterdammers uit de eerder genoemde etnische groepen. Hierdoor zijn per saldo in verhouding wat meer niet-westerse Rotterdammers benaderd dan zou zijn gebeurd zonder deze ophoging. Omdat juist deze groepen vaak wat minder responderen, was de verwachting dat dit voor de uiteindelijke samenstelling van de respons gunstig zou uitpakken.
Overigens trad nog een lichte vertekening op in de “aselectheid” van de steekproef, doordat niet werkelijk iedere Rotterdammer kans maakte om in de steekproef terecht te komen. Het beleid bij steekproeftrekking, dat ook deze keer werd gevolgd, is dat Rotterdammers die in het betreffende kalenderjaar al eens zijn gevraagd om een vragenlijst in te vullen, niet opnieuw benaderd worden. Hetzelfde geldt voor Rotterdammers die voor de vorige editie van het zelfde onderzoek (het VTO) waren uitgenodigd. Dit resulteerde in een lichte oververtegenwoordiging van bepaalde groepen, waarvoor uiteraard zonder problemen kon worden gecorrigeerd bij de weging van de onderzoeksdata.

In het VTO 2011 is voor het eerst de deelgemeente Rozenburg meegenomen. Op het moment van het veldwerk van de vorige editie (najaar 2009) was Rozenburg nog een zelfstandige gemeente.

I.3 Respons

De uiteindelijke respons op het VTO 2011 over beide vragenlijsten samen bedraagt 33,6 procent. In de volgende tabel worden de aantallen weergegeven. Het responspercentage is voor de A-lijst (34,7%) iets hoger dan voor de B-lijst (32,2% exclusief, en 32,5% inclusief de 76-plussers).

Bij het berekenen van de respons zijn niet de personen uit de steekproef meegeteld waarvan de vragenlijst onbestelbaar retour kwam (vanwege bijvoorbeeld verhuizing of overlijden). Als deze personen wél worden meegeteld als non-respondenten, dan dalen de responspercentages tweetiende tot drietiende procentpunt. Overigens zijn de aantallen niet bereikte personen vrij klein, maar dit betreft dan ook alleen degenen waarvan *bekend is* dat zij niet werden bereikt. Daarnaast zullen bijvoorbeeld personen zijn verhuisd *zonder* dat dit werd teruggemeld. Bij een landelijk onderzoek als het AVO 2007 wordt negen procent van de aanvankelijke steekproef benoemd als kaderfout of administratieve non-respons en daarom niet meegeteld in de berekening van het responspercentage. Enkele voorbeelden daarvan zijn overlijden, verhuizen of een taalbarrière. In het VTO 2011 wordt dit gedaan bij minder dan één procent van de aanvankelijke steekproef met alleen de actief gemelde gevallen van overlijden of verhuizen als redenen.
Als respons via internet zijn ook de *deels* ingevulde vragenlijsten meegeteld, althans, als ten minste enkele inhoudelijke vragen zijn ingevuld. Worden alleen de *volledig* ingevulde vragenlijsten meegeteld, dan daalt de respons nog heel licht. Dat is niet gedaan en zou ook niet terecht zijn: ook per post worden immers deels ingevulde vragenlijsten geretourneerd en ook deze worden meegeteld in de respons.

Figuur I.1: Respons op het Vrijetijdsonderzoek 2011.

	Lijst A	Lijst B zonder 76-plussers	Lijst B met 76-plussers	Totaal A+B met 76-plussers
steekproef	8.550	8.479	8.739	17.289
niet bereikt	75	62	66	141
(waarschijnlijk) bereikt	8.475	8.417	8.673	17.148
respons	2.940	2.709	2.818	5.758
responspercentage	34,7%	32,2%	32,5%	33,6%

Markt- en opinieonderzoeksbureaus hebben alom te kampen met een dalende responsbereidheid. Landelijke enquêtes van bijvoorbeeld het CBS hebben ook juist in de grote steden vaak last van een relatief slechte respons. In dat licht kan de respons op het VTO 2011, hoewel die “slechts” ongeveer één op de drie bedraagt, zeker niet slecht worden genoemd.

I.4 Weging van respondenten

In het vervolg van deze bijlage wordt aan de hand van een aantal persoonskenmerken de representativiteit van de uiteindelijke respondentenbestanden besproken. Daartoe worden kenmerken van de respondenten vergeleken met die van de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar (dan wel 13-plussers).

Het uiteindelijke respondentenbestand van het VTO vormde aanvankelijk nog geen juiste afspiegeling van de Rotterdamse bevolking. Dat had meerdere oorzaken: de stratificatie naar deelgemeente, de ophoging van de steekproef met een aantal Rotterdammers van niet-westerse afkomst en het eerder besproken gegeven dat Rotterdammers die kort daarvoor al voor een enquête werden uitgenodigd geen kans maakten om in de steekproef terecht te komen. (Bij analyses waarbij ook de aanvulling van 76-plussers meetelt, geldt dat ook hun aandeel niet geheel evenredig vertegenwoordigd is.) Bovendien zou er sprake kunnen zijn van selectieve respons, bijvoorbeeld doordat ouderen meer geneigd zijn te responderen dan jongeren. Om toch uitspraken te kunnen doen over de gehele Rotterdamse bevolking, is bij de analyses een weging toegepast. Dat betekent dat de ‘scheve’ verdeling naar persoonskenmerken in het respondentenbestand met behulp van een weegfactor is teruggebracht tot *ongeveer* de verdeling zoals die is in de bevolking van Rotterdam. Daardoor vormt het gewogen respondentenbestand een goede afspiegeling van de Rotterdamse bevolking. De volgende paragraaf gaat daar verder op in.

Het is overigens vrijwel onmogelijk om te komen tot een *volmaakte* afspiegeling van de bevolking. In theorie kan dat, bij gebruik van *extreme* weegfactoren. Dat is echter niet raadzaam, omdat het dan mogelijk is dat enkele personen met een extreem hoge weegfactor een erg zwaar stempel drukken op de totale uitkomsten. Een of enkele afwijkend ingevulde vragenlijsten zouden dan een te sterk effect kunnen hebben op de totaaluitkomsten. Om de invloed van de weging te beoordelen, is een vergelijking gemaakt met enkele andere onderzoeken: het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek 2007 (AVO 2007) en het Mobiliteitsonderzoek Nederland (MON 2008 en MON 2009). De cijfers die zijn vergeleken, staan in de volgende tabel. De waarden van de weegfactoren zelf zijn minder belangrijk dan de *verdeling* van die waarden: de verhouding tussen hoge en lage waarden. Het idee van de gepresenteerde cijfers is dat ze niet al te hoog zouden moeten zijn, omdat dit kan wijzen op

een te extreme invloed van de weging op de uiteindelijke onderzoeksuitkomsten. Juist om te beoordelen of deze invloed nu groot of klein is, wordt vergeleken met twee grote landelijke onderzoeken.

Figuur I.2: Enkele statistische kengetallen m.b.t. weegfactoren in AVO, MON en VTO[1].

		derde kwartiel gedeeld door eerste kwartiel	hoogste waarde gedeeld door laagste waarde
AVO 2007	Blauw[2]	1,5	35
	Groen[2]	1,6	61
MON	2008	2,6	100
	2009	2,9	100
VTO 2011	A-lijst	3,4	16
	B, zonder 76-plussers	2,6	13
	B, met 76-plussers	2,9	13

[1]): Voor de weging in de A-lijst geldt:
minimum 0,30 | mediaan 0,64 | maximum 4,81 | eerste kwartiel 0,35 | derde kwartiel 1,21.
Voor de weging in de B-lijst geldt:
minimum 0,41 | mediaan 0,57 | maximum 5,19 | eerste kwartiel 0,41 | derde kwartiel 1,08.

[2]): Het AVO kende in 2007 een split half design. De twee varianten worden aangeduid met de kleur van de vragenlijst.

De tabel laat zien dat in het VTO 2011 in verhouding vrij veel personen een weegfactor krijgen die een substantiële invloed heeft, maar ook dat er minder extreme waarden voor deze weegfactoren worden toegepast dan in de genoemde landelijke onderzoeken. De eerste constatering is op zich niet verwonderlijk in een grote stad als Rotterdam (vergeleken met landelijk onderzoek), en is voor een deel ook slechts het gevolg van de stratificatie naar deelgemeente in de bruto steekproef. De tweede constatering is alleen maar vertrouwenwekkend. Al met al is de conclusie dat de weegfactoren van het VTO 2011 geen ongewenste verstorende werking hebben, en zeker niet dat zij een eventuele slechte kwaliteit van onderzoeksdata zouden verhullen.

I.5 Representativiteit naar verifieerbare kenmerken

Bij veel inhoudelijke analyses van onderzoeksuitkomsten van het VTO worden de 76-plussers buiten beschouwing gelaten. (76-plussers zijn in eerdere jaren in veel analyses ook niet meegenomen.) Ook in deze analyse van de representativiteit worden zij daarom buiten beschouwing gelaten; mede ten behoeve van de leesbaarheid. Overigens is die keuze alleen van invloed bij de uitkomsten van lijst B van het VTO 2011, want lijst A werd alleen voorgelegd aan Rotterdammers tot en met 75 jaar.

In de volgende tabel is de verdeling naar geslacht weergegeven van de respondenten van het VTO en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2011. Vrouwen blijken licht oververtegenwoordigd. Dat vrouwen beter responderen is traditioneel en kwam ook voor in het vorige VTO. De verdeling is in de laatste editie iets beter dan voorheen.

Figuur I.3: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam (per 1-1-2011) van 13 tot en met 75 jaar naar geslacht.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	VTO 2011A (gewogen)	VTO 2011B (gewogen)	Bevolking 2011 (13 t/m 75 jaar)
Man	44%	44%	46%	47%	50%
Vrouw	56%	56%	54%	53%	50%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

De volgende tabel geeft de verdeling naar leeftijd weer van de respondenten van het VTO 2011 en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2011. De jongste twee groepen blijken enigszins ondervertegenwoordigd en de oudste twee enigszins oververtegenwoordigd. Ook hier geldt: in voorgaande edities was dat doorgaans ook het geval, in ongeveer dezelfde mate. Al met al zijn er wel verschillen tussen de verdeling in de respons en in de bevolking, maar deze zijn niet erg groot.

Figuur I.4: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam (per 1-1-2011) van 13 tot en met 75 jaar naar leeftijd.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	VTO 2011A (gewogen)	VTO 2011B (gewogen)	Bevolking 2011 (13 t/m 75 jaar)
13 t/m 24 jaar	17%	19%	18%	16%	20%
25 t/m 44 jaar	39%	34%	38%	36%	39%
45 t/m 64 jaar	34%	35%	32%	34%	31%
65 t/m 75 jaar	10%	12%	12%	15%	10%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

De volgende tabel toont de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit.

Figuur I.5: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam (per 1-1-2011) van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	VTO 2011A (gewogen)	VTO 2011B (gewogen)	Bevolking 2011 (13 t/m 75 jaar)
Suriname	7%	7%	8%	8%	9%
Ned.Antillen/Aruba	2%	3%	3%	2%	4%
Kaapverdië	2%	2%	2%	2%	3%
Turkije	6%	7%	6%	6%	8%
Marokko	5%	6%	4%	5%	6%
ov. niet-westers	5% +	6% +	6% +	4% +	8% +
Subtotaal niet-west.	27%	31%	29%	26%	37%
autochtoon	63%	61%	60%	62%	52%
EU (25 landen)	5%	4%	6%	9%	7%
overig westers	4% +	4% +	5% +	3% +	5% +
Subtotaal westers	73%	69%	71%	74%	63%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

Het duidelijkste verschil tussen de verdeling in de respondentenbestanden van het VTO en die in de bevolking is de oververtegenwoordiging van autochtonen (dat wil zeggen dat de beide ouders van de respondent in Nederland zijn geboren). Het subtotaal van niet-westerse Rotterdammers dat ruim een-derde van de bevolking uitmaakt is wat mager vertegenwoordigd met respectievelijk 29% en 26% in de respondentenbestanden. Overigens is dit aandeel redelijk in lijn met eerdere edities van het VTO. Per afzonderlijke etnische groep zijn de verschillen vrijwel steeds slechts één of twee procentpunt. Dat geldt ook voor de beide groepen westerse allochtonen. Al met al komt de verdeling naar etniciteit in het VTO 2011 redelijk overeen met die in de bevolking, en zijn de verschillen met de verdeling in eerdere edities van het VTO gering.

De verdeling naar *deelgemeente* is in het respondentenbestand behoorlijk goed. In voorgaande edities van het VTO zorgde de weging voor een nagenoeg perfecte representativiteit naar deelgemeente. In het VTO 2011 is die perfectie misschien *iets* minder, maar toch zijn de verschillen tussen respondentenbestand en bevolking vrijwel nooit groter dan één procentpunt.

Figuur I.5: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam (per 1-1-2011) van 13 tot en met 75 jaar naar deelgemeente.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	VTO 2011A (gewogen)	VTO 2011B (gewogen)	Bevolking 2011 (13 t/m 75 jaar)
Rotterdam Centrum	6%	6%	5%	6%	6%
Delfshaven	12%	13%	11%	12%	13%
Overschie	3%	3%	3%	4%	3%
Noord	9%	9%	9%	8%	9%
Hill'berg-Schiebroek	6%	7%	7%	7%	6%
Kralingen-Crooswijk	9%	9%	9%	8%	9%
Feijenoord	12%	12%	11%	12%	12%
IJsselmonde	10%	10%	9%	9%	9%
Pernis	1%	1%	1%	1%	1%
Prins Alexander	15%	15%	14%	14%	15%
Charlois	11%	11%	10%	9%	10%
Hoogvliet	6%	6%	6%	6%	6%
Hoek van Holland	2%	2%	3%	4%	2%
Rozenburg	---	---	2%	2%	2%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

I.6 Representativiteit: conclusie

Voor zover op verifieerbare kenmerken valt na te gaan, zijn de respondentenbestanden van het Vrijetijdsonderzoek 2011 voldoende representatief voor de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Dit ondanks het feit dat vrouwen, Rotterdammers boven de 45 jaar en autochtonen wat zijn oververtegenwoordigd en mannen, Rotterdammers tot 45 jaar en niet-westerse allochtonen wat zijn ondervertegenwoordigd. Dit is overeenkomstig de reeks onderzoeksbestanden van het VTO, waardoor er in tijdreeksen geen trendbreuken ontstaan als gevolg van verschil in representativiteit.

De geconstateerde goede representativiteit is een belangrijke toevoeging naast het vaak genoemde

kengetal van het responspercentage. Immers: het responspercentage is op zichzelf niet zo heel belangrijk, zo lang de respondenten maar een goede afspiegeling vormen van de populatie (de Rotterdammers).

De representativiteit is hier echter alleen weergegeven voor de *verifieerbare* kenmerken. Het feit dat niet iedereen de vragenlijst invult, zou kunnen leiden tot een zekere selectiviteit (maar dan op minder gemakkelijk te verifiëren kenmerken). Voor deze selectiviteit kan een aantal verklaringen worden bedacht, die impliceren dat het vermijden daarvan niet zo simpel is. Zo zijn frequent verhuizende mensen moeilijk te achterhalen, evenals mensen die niet wonen op het adres waar ze volgens de gemeentelijke basisadministratie wonen. Dit houdt in een aantal opzichten ook een selectiviteit in. Daarnaast valt niet te vermijden dat een dergelijke vragenlijst voor een aantal mensen te hoog gegrepen is, ondanks de moeite die gedaan wordt om de vragen zo begrijpelijk mogelijk te formuleren. Dat geldt met name voor mensen die de Nederlandse taal slecht beheersen. En ten slotte zal de grote stad een aantal inwoners hebben dat überhaupt minder open staat voor vormen van maatschappelijke participatie zoals het invullen van een gemeentelijke enquête. Overigens wordt een eventuele selectiviteit op niet te verifiëren kenmerken waarschijnlijk deels opgeheven doordat gecorrigeerd is voor wel verifieerbare selectiviteit.

Al met al is de conclusie dat het Vrijetijdsonderzoek 2011 behoorlijk representatieve onderzoeksdata heeft opgeleverd. Overigens kan bij de interpretatie van resultaten rekening worden gehouden met de onvolmaaktheid van de representativiteit, maar de mate waarin deze imperfectie de uitkomsten beïnvloedt, moet niet worden overschat. Het verschil tussen de uitkomst van het daadwerkelijk respondentenbestand en dat van een hypothetisch bestand met een volmaakte afspiegeling van de bevolking ligt doorgaans in de orde van grootte van de betrouwbaarheidsmarge van de onderzoeksdata (zie Bijlage III).

BIJLAGE II: DE VRAGEN OVER ONBETAALD WERK IN DE VRAGENLIJST

Deze rapportage handelt over de vragen over vrijwilligerswerk en informele hulp (en deels over die over mantelzorg) in het Vrijetijdsonderzoek 2011, die als volgt waren geformuleerd.

II.1 Vrijwilligerswerk en informele hulp

Nu volgen enkele vragen over onbetaald werk / vrijwilligerswerk.

Het gaat in de volgende vragen om vrijwillig, onbetaald werk zonder dat daar iets voor terug wordt gedaan. Het kan gaan om vrijwillig werk dat u doet voor een goed doel, voor organisaties en verenigingen of via georganiseerde burenhulp. Als u alleen lid bent van bijvoorbeeld een sport-vereniging of van het Rode Kruis en er geen onbetaald werk voor doet, telt het niet mee.
Wel telt mee de hulp die u min of meer regelmatig op eigen houtje verleent aan mensen buiten uw eigen huishouding zoals buren, familieleden of kennissen.

22. Verricht u wel eens onbetaald werk <u>op eigen houtje</u> (niet binnen een organisatie)?
(dus hulp aan mensen die zich niet zo goed kunnen redden en die niet tot uw eigen huishouden behoren, zoals buren, kennissen of familieleden)

☐ ja
☐ nee ➔ **Ga door naar vraag 24**

23. <u>Zo ja:</u> Wat voor soort werk of hulp is het? Wilt u dat hieronder aankruisen?

a	Lichamelijke / huishoudelijke hulp *(verzorgen van zieken, boodschappen doen)*	☐ ja	☐ nee
b	Geestelijke / psychische hulp *(bezoeken afleggen, therapie, praten met zieken)*	☐ ja	☐ nee
c	Informatie en advies	☐ ja	☐ nee
d	Diensten verrichten (*karweitjes in de tuin, meegaan naar instantie)*	☐ ja	☐ nee
e	Opvang kinderen	☐ ja	☐ nee
f	Les geven *(taallessen, scholing)*	☐ ja	☐ nee
g	Ontspanning brengen, sport of spel, recreatie	☐ ja	☐ nee
h	Overig werk met / hulp aan andere mensen	☐ ja	☐ nee

24. Wilt u hieronder aankruisen voor welke organisaties u onbetaald werk verricht en voor welke niet?

i	Vrijwilligersorganisatie of instelling speciaal voor hulp en bezoek aan zieken, bejaarden of gehandicapten (georganiseerde burenhulp, hulp via kerk, UVV, Rode Kruis, tafeltje-dek-je, ouderenbus, Zonnebloem, vrijwilligerswerk in ziekenhuis, verpleeg- of verzorgingstehuis, zwakzinnigenzorg, dagverblijf, gezinsverzorging, dienstencentrum, Ziekenomroep)	☐ ja	☐ nee

j	Andere organisaties voor hulp- en dienstverlening (vrijwillig werk in maatschappelijk werk, JAC, telefonische hulpdienst, MAI, rechtshulp, reclassering, opvangcentrum vrouwen of jongeren, organisatie voor hulp bij thuisadministratie)	☐ ja	☐ nee
k	Kinderopvang (vrijwilligerswerk in peuterspeelzaal, crèche, kinderdagverblijf)	☐ ja	☐ nee
l	Jeugd- en jongerenwerk, club- en buurthuiswerk, vormingswerk (vrijwilligerswerk voor jongerencentrum, jeugdvereniging, scouting, NIVON, Nut)	☐ ja	☐ nee
m	Onderwijs (vrijwilligerswerk op een school, voor taallessen, in oudercommissie)	☐ ja	☐ nee
n	Kerk, moskee, tempel, levensbeschouwelijke organisatie (niet: hulpverlening)	☐ ja	☐ nee
o	Politieke organisatie	☐ ja	☐ nee
p	Beroepsorganisatie of belangenorganisatie (vrijwilligerswerk voor een vakbond, middenstandsvereniging, ouderenbond, buurtcomité, huurdersorganisatie)	☐ ja	☐ nee
q	Vrouwenorganisatie (vrijwillig werk voor vrouwenvereniging, vrouwencafé, e.d.)	☐ ja	☐ nee
r	Culturele organisatie (vrijwillig werk voor muziek- en toneelvereniging, museum, e.d.)	☐ ja	☐ nee
s	Sportorganisatie (vrijwillig werk voor sportvereniging, -bond, sportschool)	☐ ja	☐ nee
t	Actie- of milieugroep (vrijwillig werk voor een actiegroep, wereldwinkel, milieuorganisatie)	☐ ja	☐ nee
u	Overige organisaties (vrijwillig werk voor een organisatie die niet eerder genoemd is)	☐ ja	☐ nee

25. Als u meer dan één soort onbetaald werk verricht: aan welke besteedt u dan de meeste tijd?
Wilt u hieronder de letter (a tot en met u) invullen van dit onbetaalde werk?

☐

26. Hoeveel uur besteedt u gemiddeld aan al uw onbetaalde werk uit vraag 23 en 24?

- ☐ niet van toepassing: niets aangekruist bij vraag 23 of 24 → **Ga door naar vraag 34**
- ☐ minder dan een uur per maand
- ☐ minder dan een uur per week
- ☐ ongeveer 1 uur per week
- ☐ ongeveer 2 uur per week
- ☐ 3-4 uur per week
- ☐ 5-10 uur per week
- ☐ 11-20 uur per week
- ☐ meer dan 20 uur per week

27. Hoe regelmatig doet u de bij vraag 23 en 24 genoemde vormen van onbetaald werk?

- ☐ één of enkele keren per jaar of minder
- ☐ minder dan eens per maand
- ☐ ongeveer één keer per maand
- ☐ enkele keren per maand
- ☐ ongeveer één keer per week
- ☐ vaker dan één keer per week

28. Doet u dit onbetaalde werk voor mensen in uw wijk? (Bijvoorbeeld in een organisatie die actief is in de wijk.)

- ☐ ja
- ☐ voor mensen in mijn wijk, maar ook voor anderen
- ☐ nee

29. Heeft u het idee dat u <u>te veel</u> verantwoordelijkheid heeft bij dit onbetaalde werk?

- ☐ ja
- ☐ nee

30. Heeft u het idee dat u bij dit onbetaalde werk dingen doet die eigenlijk zouden moeten worden gedaan door betaalde mensen die daar beter voor zijn opgeleid?

- ☐ ja
- ☐ nee

31. Krijgt u voldoende ondersteuning bij dit onbetaalde werk?

- ☐ ja
- ☐ nee, te weinig
- ☐ nee, helemaal niet
- ☐ dat heb ik niet nodig / niet van toepassing

32. Besteedt u meer tijd aan dit onbetaalde werk dan u eigenlijk zou willen?

- ☐ ja
- ☐ nee

33. Heeft u door dit onbetaalde werk eigenlijk te weinig tijd om andere leuke dingen te doen in uw vrije tijd?

- ☐ ja
- ☐ nee

34. Als u vragen heeft over vrijwilligerswerk, weet u dan waar u terecht kunt voor advies, informatie of ondersteuning?

- ☐ ja
- ☐ ik denk het wel
- ☐ nee → **Ga door naar vraag 36**

35. Zo ja, waar dan?

1	
2	
3	

36. Heeft u wel eens gehoord van *inZ*?

- ☐ ja
- ☐ nee

37. Zou u onbetaald werk voor een organisatie willen doen als u daarvoor gevraagd wordt?

- ☐ ja
- ☐ nee → **Ga door naar vraag 39**
- ☐ weet niet → **Ga door naar vraag 39**

38. Zou u onbetaald werk voor een vrijwilligersorganisatie willen doen waarbij u mensen in uw eigen wijk helpt?

- ☐ ja
- ☐ nee
- ☐ weet niet

II.2 Mantelzorg

De volgende vragen gaan over mantelzorg.

Mantelzorg is de zorg die u geeft (of heeft gegeven) aan iemand uit uw omgeving, zoals uw partner, ouders, kind of vrienden, als deze persoon voor langere tijd ziek, hulpbehoevend of gehandicapt is.

*Het kan gaan om het doen van boodschappen, hulp in de huishouding, hulp bij lichamelijke verzorging (zoals wassen, aankleden, naar het toilet gaan enz.), of het geven van aandacht, steun of troost. Mantelzorg is meer dan de gebruikelijke zorg om een huishouden goed te laten lopen. De normale zorg van ouders aan hun kinderen is **geen** mantelzorg.*

42. Geeft of gaf u in de afgelopen 12 maanden meer dan 8 uur per week mantelzorg aan een familielid, vriend(in) of bekende?

- ☐ ja, ik gaf mantelzorg, maar minder dan 8 uur per week (en ik geef die mantelzorg nu niet meer)
- ☐ ja, ik geef mantelzorg, maar minder dan 8 uur per week
- ☐ ja, ik gaf minstens 8 uur per week mantelzorg, maar ik geef die mantelzorg nu niet meer
- ☐ ja, ik geef minstens 8 uur per week mantelzorg
- ☐ nee, ik geef geen mantelzorg → **Ga door naar vraag 50**

43. Hoe lang bent u mantelzorger (geweest)?

- ☐ 0 tot 3 maanden
- ☐ 3 maanden tot 1 jaar
- ☐ 1 tot 2 jaar
- ☐ 2 tot en met 5 jaar
- ☐ 6 tot 10 jaar
- ☐ langer dan 10 jaar

44. Wat is / was er aan de hand met de persoon aan wie u mantelzorg geeft of heeft gegeven?
(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ dementerend
- ☐ psychische aandoening (bijvoorbeeld depressie, schizofrenie, angststoornis)
- ☐ lichamelijke beperking, chronisch ziek
- ☐ verstandelijke beperking
- ☐ anders, namelijk

45. Woont / woonde diegene aan wie u mantelzorg verleent (verleende) bij u in huis?

- ☐ ja
- ☐ nee

46. Wat is / was uw relatie met diegene aan wie u mantelzorg geeft (gaf)?

Degene aan wie ik de afgelopen 12 maanden mantelzorg heb verleend is mijn ...
(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ partner
- ☐ kind (ook stiefkind of pleegkind)
- ☐ ouder (ook schoonouder, stiefouder of pleegouder)
- ☐ broer of zus
- ☐ grootouder
- ☐ andere familie
- ☐ vriend of kennis
- ☐ collega
- ☐ buurman of buurvrouw
- ☐ anders, namelijk

47. Krijgt / kreeg degene aan wie u mantelzorg geeft (gaf) professionele hulp? Zo ja, van wie?
(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ de verzorgde krijgt / kreeg geen professionele hulp
- ☐ thuiszorg
- ☐ verpleegkundige
- ☐ maatschappelijk werk
- ☐ dagopvang / dagbehandeling
- ☐ verpleeg- / verzorginstelling
- ☐ ziekenhuis
- ☐ Geestelijke gezondheidszorg (bijvoorbeeld RIAGG)
- ☐ overige professionele hulp, namelijk

48. Van wie krijgt (kreeg) u zelf als mantelzorger hulp?
(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ ik krijg/kreeg geen hulp, maar zou wel hulp willen
- ☐ ik wil geen hulp
- ☐ huishoudelijke hulp
- ☐ Steunpunt Mantelzorg / VraagWijzer
- ☐ maatschappelijk werk / Stichting Welzijn / ouderen / ouderenwerk
- ☐ een vrijwilliger
- ☐ de verpleeg- of verzorginstelling of het ziekenhuis waar de verzorgde verblijft
- ☐ anders, namelijk

49. *Hierna volgen enkele vragen over de invloed die het verlenen van mantelzorg heeft of heeft gehad op uw andere verplichtingen en op uw vrije tijd. De antwoorden die u kunt kiezen zijn: ja, viel wel mee, nee.*

Door het geven van mantelzorg:

	ja	valt / viel wel mee	nee
a. heb ik mijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig gedaan dan ik gewend ben	☐	☐	☐
b. kom / kwam ik niet toe aan dingen die ik normaal in mijn vrije tijd doe	☐	☐	☐
c. kost(te) het me meer moeite dan anders om mijn huishouden te regelen	☐	☐	☐
d. ben / was ik in mijn vrije tijd te moe om iets te ondernemen	☐	☐	☐
e. ben ik ziek of overspannen (geworden)	☐	☐	☐
f. kom / kwam ik regelmatig tijd tekort	☐	☐	☐
g. heb / had ik financiële problemen	☐	☐	☐
h. ik vind / vond het zwaar om mantelzorg te geven	☐	☐	☐

BIJLAGE III: DE BETEKENIS VAN DE PERCENTAGES; SIGNIFICANTIE

III.1 Percentages

In de tabellen in dit rapport staan de uitkomsten in percentagevorm weergegeven. Dit is gedaan omdat percentages in populaties van verschillende grootte (bijvoorbeeld: de steekproef versus heel Rotterdam) onderling gemakkelijker te vergelijken zijn dan aantallen.

Metingen via een steekproef leveren een schatting van de werkelijkheid. Het toevalskarakter van de steekproef heeft als consequentie, dat schatting en werkelijke waarde ten gevolge van het toeval kunnen afwijken. (*Daarnaast* zijn ook afwijkingen mogelijk ten gevolge van andere zaken dan het toeval, zoals onder- en oververtegenwoordigingen van bepaalde categorieën respondenten, bijvoorbeeld door selectieve non-respons.) Deze mogelijke afwijkingen ten gevolge van het toeval kunnen worden uitgedrukt in statistische betrouwbaarheidsmarges. Gangbaar hierbij is een uitdrukking in 95%-betrouwbaarheidsmarges.
De 95%-betrouwbaarheidsmarge bij een steekproefpercentage en een steekproefgrootte geeft aan, hoe groot de afwijking van de geschatte waarde met de werkelijke waarde zou kunnen zijn ten gevolge van het toeval. De betekenis van zo'n marge is, dat, indien de steekproef en de meting vele malen zouden worden herhaald, en steeds een 95%-betrouwbaarheidsmarge zou worden bepaald, de werkelijke waarde zich in 95 van de 100 gevallen binnen de betrouwbaarheidsmarge zal bevinden.
Een betrouwbaarheidsmarge (dus: de onnauwkeurigheid) is kleiner naarmate de steekproef groter is, maar verschilt ook met het gemeten percentage: percentages van rond de 50% hebben de grootste onnauwkeurigheid, en hoe verder het percentage van de 50% af zit, hoe kleiner de onnauwkeurigheid[1]. Dit betekent in het bijzonder ook, dat bij heel kleine percentages die zijn veroorzaakt door één of twee respondenten nog sprake kan zijn van een toevalstreffer, maar dat dit niet kan worden gezegd als het wat meer respondenten betreft.

De volgende tabel geeft voor in steekproeven of delen daarvan gemeten percentages de betrouwbaarheidsmarges voor een meting van 50% (dus voor het ongunstigste geval), en ter illustratie ook voor een meting van 10- of 90%.

Figuur III.1: De 95%-betrouwbaarheidsmarges van gemeten percentages.

Bij een (deel-)steekproefomvang van:	is 10% eigenlijk:	is 50% eigenlijk:	is 90% eigenlijk:
50	10% ± 8%	50% ± 14%	90% ± 8%
100	10% ± 6%	50% ± 10%	90% ± 6%
150	10% ± 5%	50% ± 8%	90% ± 5%
200	10% ± 4%	50% ± 7%	90% ± 4%
250	10% ± 4%	50% ± 6%	90% ± 4%
500	10% ± 3%	50% ± 4%	90% ± 3%
2.692 (volledige enquête, ongewogen)	10% ± 1%	50% ± 2%	90% ± 1%

Voorbeeld: als in een steekproef(-deel) van 500 ondervraagden 50% een bepaald antwoord geeft, moet dit gelezen worden als 50% ± 4%, ofwel 46- à 54%. Bij kleinere of grotere gemeten percentages wordt deze marge kleiner.

III.2 Vergelijkingen

Ook bij de vergelijking van percentages of verdelingen (bijvoorbeeld: tussen mannen en vrouwen, of tussen dit jaar en vorig jaar) is het mogelijk dat een gemeten verschil slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproef of steekproeven. Het gemeten verschil heet in dat geval niet 'significant'. Voor de bepaling of het verschil tussen twee gemeten percentages groot genoeg is om significant te zijn, bestaan wiskundige technieken: de zogeheten χ^2-toets ('chi-kwadraattoets'). In het algemeen kan gesteld worden, dat de grens tussen 'significant' en 'niet-significant' wat kleiner is dan het totaal van de beide betrouwbaarheidsmarges. Voorbeeld: iets is niet aantoonbaar toegenomen als het vorige keer volgens het VTO 50% was en dit jaar 51%. Een stijging van 10- naar 12% daarentegen is wél significant.
In onderstaande tabel zijn de marges aangegeven waarbinnen verschillen niet significant zijn in drie gevallen: bij vergelijking van de uitkomsten voor twee deelgroepen van elk 250 respondenten, van twee uitkomsten voor deelgroepen van elk 1.250 respondenten (ongeveer alle onbetaald werkers in het VTO 2011) en van twee uitkomsten voor twee deelgroepen van elk 2.500 respondenten (bijna de volledige respons van het VTO 2011). Voor vergelijking van percentages voor deelgroepen van verschillende omvang gelden weer andere marges: van de uitkomsten van een χ^2-toets is geen eenvoudig leesbaar en interpreteerbaar totaaloverzicht te geven[2].

Figuur III.2: De 95%-betrouwbaarheidsmarges voor het verschil tussen twee gemeten percentages in drie gevallen.

Bij een (deel-)steekproefomvang van in beide gevallen:	250 respondenten	1.250 respondenten	2.500 respondenten
verschilt 10% *niet* significant van	5,4% t/m 15,8%	7,8% t/m 12,4%	8,4% t/m 11,7%
verschilt 20% *niet* significant van	13,5% t/m 27,4%	17,0% t/m 23,2%	17,9% t/m 22,2%
verschilt 30% *niet* significant van	22,3% t/m 38,3%	26,5% t/m 33,6%	27,5% t/m 32,5%
verschilt 40% *niet* significant van	31,6% t/m 48,7%	36,2% t/m 43,8%	37,4% t/m 42,7%
verschilt 50% *niet* significant van	41,3% t/m 58,7%	46,1% t/m 53,9%	47,3% t/m 52,7%
verschilt 60% *niet* significant van	51,3% t/m 68,4%	56,2% t/m 63,8%	57,3% t/m 62,6%
verschilt 70% *niet* significant van	61,7% t/m 77,7%	66,4% t/m 73,5%	67,5% t/m 72,5%
verschilt 80% *niet* significant van	72,6% t/m 86,5%	76,8% t/m 83,0%	77,8% t/m 82,1%
verschilt 90% *niet* significant van	84,2% t/m 94,6%	87,6% t/m 92,2%	88,3% t/m 91,6%

Voorbeeld: (links halverwege:) als voor een deelgroep van 250 respondenten een percentage 50% wordt gemeten, dan verschillen andere groepen van zo'n grootte significant van die deelgroep als daarvoor minder dan 41,3% of méér dan 58,7% is gemeten. Bij kleinere of grotere gemeten percentages wordt deze marge kleiner.
Voor vergelijking van percentages voor deelgroepen van verschillende omvang gelden altijd weer andere marges: van de uitkomsten van een χ^2-toets is geen eenvoudig leesbaar en interpreteerbaar totaaloverzicht te geven.

In het algemeen moge de boodschap zijn, dat gemeten verschillen van slechts enkele %-punten niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toevalskarakter van de steekproeven kunnen zijn veroorzaakt.

III.3 Gemiddelden

Ook om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten gemiddelden (bijvoorbeeld het verschil tussen twee rapportcijfers) significant is of slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproeven, kan een t-toets worden verricht. Hoewel ook hier het precieze resultaat van geval tot geval verschilt, en met name ook afhangt van de gemeten waarden en de spreiding rond de

gemiddelden, geldt in de praktijk in het algemeen, dat verschillen in rapportcijfers van 0,2 en hoger significant zijn[3]. (Bij een meting over een *deel* van de steekproef - bijvoorbeeld: over alleen de Rotterdamse *mannen* - ligt deze grens hoger.)

Noten

1. Bij het berekenen van de betrouwbaarheidsmarge bij percentages kan worden uitgegaan van de volgende benaderende formule:
   absolute 95%-betrouwbaarheidsmarge bij p% = 1,96 x √p(100-p) / √(n-1),
   waarbij n de omvang van de (deel-) steekproef is.
   Een gemeten percentage van 50% in het Vrijetijdsonderzoek 2011 heeft dus een betrouwbaarheidsmarge van 1,96 x √(50x50) / √2.691 = 1,9%. Evenzo heeft een gemeten percentage van 1% een betrouwbaarheidsmarge van 1,96 x √(1x99) / √2.691 = 0,4%.
   Bij alleen de 1.138 mannen in het Vrijetijdsonderzoek 2011 heeft een gemeten percentage van 50% evenwel een betrouwbaarheidsmarge van 1,96 x √(50x50) / √1.137 = 2,9%, en is bij een gemeten percentage van 1% de marge 1,96 x √(1x99) / √1.137 = 0,6%.

2. Voor de liefhebber: Als de gemeten aantallen van een verdeling in een steekproef van omvang n_1 worden aangegeven met n_{11}, ..., n_{1k}, en die in een andere steekproef van omvang n_2 met n_{21}, ..., n_{2k}, dan dienen we de twee steekproeven tezamen te beschouwen, en bedragen de gemiddelde verwachtingen per steekproef
   $e_{1i} = p_i \times n_1$
   respectievelijk
   $e_{2i} = p_i \times n_2$,
   waarbij de percentages $p_i = (n_{1i}+n_{2i}) / (n_1+n_2)$ de procentuele verdeling in de gezamenlijke steekproef weergeven.
   We kunnen nu een waarde voor de toetsingsgrootheid
   $\chi^2 = \Sigma \{(\text{gemeten aantal} - \text{verwachte aantal})^2 / (\text{verwachte aantal})\}$
   bepalen door voor iedere groep de bijdrage {(gemeten aantal - verwacht aantal)^2 / (verwacht aantal)} te berekenen:
   $\chi^2 = \Sigma \{(n_{1i}-e_{1i})^2 / e_{1i}\} + \Sigma \{(n_{2i}-e_{2i})^2 / e_{2i}\}$.
   Deze χ^2 dient met (k-1) vrijheidsgraden te worden getoetst aan de hand van significantiegrenzen. (Doorgaans: voor een betrouwbaarheid van 95%.) Er is een significant verschil als χ^2 groter is dan zo'n significantiegrens.

3. Voor de liefhebber: Als de gemeten gemiddelden worden aangegeven met m_1 respectievelijk m_2, de bijbehorende gemeten standaarddeviaties met s_1 respectievelijk s_2 en de steekproefomvangen met n_1 respectievelijk n_2, dan is het verschil (m_2-m_1) met 95% zekerheid significant als
   $t = |m_2-m_1| / (s \times \sqrt{(1/n_1+1/n_2)}) > 1,96$
   waarbij
   $s^2 = ((n_1-1)xs_1^2+(n_2-1)xs_2^2) / (n_1+n_2-2)$.
   Als we eenvoudhalve mogen veronderstellen dat beide steekproefomvangen even groot zijn (zeg: $n_1 = n_2 = n$), dan is deze toetsingsformule te vereenvoudigen tot
   $t = |m_2-m_1| \times \sqrt{n} / \sqrt{(s_1^2+s_2^2)} > 1,96$.

Publicatieoverzicht COS

Titel rapport (uitgave)	jaar
ALGEMEEN	
Feitenkaart Rotterdammers over hun stad: Omnibusenquête 2011	2011
Staat van Rotterdam 2011	2011
Binnenstadsmonitor 2009. De staat van de Rotterdamse binnenstad	2009
Kerncijfers & trends Rotterdam 2009	2009
Aandachtsgebieden in beeld 2007	2008
Monitor Prins Alexander 2007	2008
Feijenoord in beeld	2007
ARBEID EN INKOMEN	
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam en regio 2009	2011
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam op deelgemeente- en buurtniveau 2009	2011
Kantoren bericht regio Rotterdam. Cijfers over de kantorenmarkt per 1 januari 2011	2011
De Rotterdamse marktbezoeker. Resultaten uit de Omnibusenquête 2011	2011
Statistiek Werken Feijenoord 2010	2011
Economische Statistiek Feijenoord 2010	2010
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam en regio 2008	2010
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam op deelgemeente- en buurtniveau 2008	2010
Monitor Lage inkomens Westland. 2e meting, 2010 (i.s.m. SWA)	2010
Monitor Lage Inkomens Delft 2010 (i.s.m. SWA)	2010
Monitor bedrijventerreinen stadsregio Rotterdam 2010	2010
Rotterdam voor afgestudeerden. Binding van afgestudeerde bestuurskundigen met Rotterdam	2008
BEVOLKINGSGROEPEN	
Chinezen in Rotterdam	2006
COMMUNICATIE EN KLANTTEVREDENHEID	
Lokaal mediabeleid Rotterdam	2011
Rotterdammers over gemeentelijke dienstverlening. Resultaten uit de Omnibusenquête 2011	2011
Kijk- en Luisteronderzoek SLOR 2010	2011
Communiceren met bedrijven. Rotterdam Centraal - Tweemeting 2010	2010
Communiceren met omwonenden. Rotterdam Centraal - Tweemeting 2010	2010
Communiceren met reizigers. Rotterdam Centraal - Tweemeting 2010	2010
Rotterdammers over de gemeentelijke dienstverlening 2010. Resultaten uit de Omnibusenquête 2010	2010
Lezersonderzoek 65 Magazine	2010
Evaluatie pilot klantgericht werken in het Haven- en Industriegebied	2010
Klanttevredenheid Team Horeca & Evenementen	2010
Waardering dienstverlening parkeren 2008	2009
Rotterdammers over bouwoverlast in het centrum van Rotterdam 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over het Evenementenbeleid	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over de deelgemeentegids	2008
Tevredenheidsmeting Feijenoord 2007	2007
DEMOGRAFIE	
Feitenkaart Bevolkingsmonitor, januari 2012	2012
Bevolkingsprognose Rotterdam 2010-2025	2009
Feitenkaart Prognose huishoudens 2025	2008
KUNST EN CULTUUR	
Het Rotterdamse Stadspanel over het kunst- en cultuurbeleid en bezuinigingen daarop	2011
Cultuur in de buurt (6 delen)	2011
Cultuurparticipatie van Rotterdammers, 2009	2010
Cultuurdeelname in Rozenburg	2010
Cultuurparticipatie in deelgemeenten	2009
Ruimte voor creativiteit. Onderzoek naar de bedrijfshuisvestingsvraag van creatieve ondernemers in Rotterdam	2008
Belangstelling voor opera in Rotterdam 2008	2008
LEEFBAARHEID EN VEILIGHEID	
Veilig uitgaan in Barendrecht (nulmeting)	2011
Rotterdammers over milieu en duurzaamheid 2011. Resultaten uit de Omnibusenquête 2011	2011
Monitor CO_2-uitstoot woningen Rotterdam 2011	2011
Energieverbruik door Rotterdamse huishoudens 2004	2009
Dak- en thuislozenopvang Vlaardingen. Nulmeting 2007	2008
Monitor hot spots Rotterdam. Vijfde meting (2007)	2007
Beleving luchtkwaliteit onder Rotterdammers 2007	2007
Rotterdammers over singels, sloten en vijvers. Resultaten uit de Omnibusenquêtes 2002-2007	2007
Effectmeting overlast Oude Noorden	2007
ONDERWIJS	
VVE-monitor Rotterdam 2009 4de meting	2010
Leerlingprognoses primair onderwijs Rotterdam 2007-2022	2008

Publicatieoverzicht COS (vervolg)

Titel rapport	jaar
POLITIEK EN BESTUUR	
Analyse Gemeenteraadsverkiezingen 2010	2010
Analyse Opkomst Gemeenteraadsverkiezingen 2010	2010
Rotterdammers over burgerparticipatie 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart Het oordeel van Rotterdammers over het gemeentebestuur voorjaar 2007	2007
RUIMTELIJKE ORDENING EN VERKEER	
Rotterdammers over het verkeer 2011. Resultaten uit de Omnibusenquête 2011	2011
Leefstijlen, verkeer en vervoer. Schattingen uit de Omnibusenquêtes 2006-2010	2011
Evaluatie participatieaanpak fysieke projecten	2010
Analyses mobiliteit Rotterdam	2010
Rotterdammers over de buitenruimte 2010	2010
Inrichting omgeving van metrostations	2010
Bezoek en waardering wijkparken Rotterdam	2010
Vervolgenquête Fiets in de metro. Evaluatie van de pilot 'Fiets in de metro in de daluren'	2009
Evaluatie Rotterdams Restauratiefonds 2006	2008
Tevredenheidsonderzoek Evenementenparkeerregeling 2007	2007
Rotterdammers over het openbaar vervoer 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Masterplan Lijnbaanhoven	2007
SOCIAAL BELEID	
Feitenkaart Participatie en Burgerschap 2010	2011
Tijdsbesteding van Rotterdamse ouderen	2010
Rotterdam sociaal gemeten. 2e meting Sociale Index	2009
Wijkmonitor Overschie 2008	2009
Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2008	2008
Werken bij Roteb (i.s.m. SWA)	2008
VRIJETIJDSBESTEDING EN SPORT	
Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2011. Resultaten uit het Vrijetijdsonderzoek 2011	2012
Recreatief stadsbezoek door Rotterdammers 2003-2009	2011
Imago Rotterdamse Festivals	2010
Quickscan Rotterdamse jongeren in hun vrije tijd, 2009/2010	2010
Feitenkaart Rotterdammers in hun vrije tijd 2009/2010	2010
Rotterdammers in hun vrije tijd 2009/2010	2010
Quickscan Clubcircuit Rotterdam	2010
Tijdsbesteding van Rotterdamse ouderen	2010
Bezoekersenquête Midden-Delflanddag 2010	2010
Evenementen in Hoek van Holland 2009	2009
Op zoek naar een verklaringsmodel voor vrijwilligerswerk	2009
Nadere analyses vrijwilligerswerk in Rotterdam	2009
Bezoek en waardering groenvoorzieningen Rotterdam	2008
Vrijwilligers(organisaties) in Hoogvliet. Meningen en behoeften	2008
WELZIJN EN VOLKSGEZONDHEID	
Feitenkaart Van Klacht Naar Kracht - deelnemersresultaten april 2010 - 2011	2012
Maatschappelijke opvang in Rotterdam	2008
Subsidiëring van welzijnsinstellingen door deelgemeenten en gemeentelijke diensten in Rotterdam, 2007	2007
WONEN	
Feitenkaart Aandachtsgroepen volkshuisvestingsbeleid Rotterdam en regio 2009	2011
Monitor aanbodmodel Rotterdam 2010	2011
Monitor woningbouwafspraken stadsregio Rotterdam 2010	2011
Woonwensen van thuiswonende jongeren in Hoogvliet 2011	2011
Kans van slagen. Monitor woonruimteverdeling stadsregio Rotterdam 2010 kwartaal 3	2010
Woonruimteverdeling in Vlaardingen in 2009	2010
Komen en Gaan 2009. Selectieve migratie in Rotterdam in 2009	2010
Feitenkaart Aandachtsgroepen volkshuisvestingsbeleid Rotterdam en regio 2007	2010
Evaluatie Huisvestingsvergunning Rotterdam, juli 2006 - juli 2009	2010
Woonruimteverdeling Voorne-Putten en Rozenburg juli 2008 - juli 2009	2009
Woningbehoefte stadsregio Rotterdam 2010-2020	2009
Kansen op de Schiedamse woningmarkt 2007	2008
Monitor Gentrification in pilotgebieden	2007
OVERIG	
Deelresultaten Your World	2010
Bekendheid Your World	2009
Quick scan objectgebonden vergunningen	2007

Bovenstaand overzicht is een greep uit het publicatieaanbod van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek. Een compleet overzicht is te raadplegen op internet: http://www.rotterdam.nl/onderzoek.